

ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

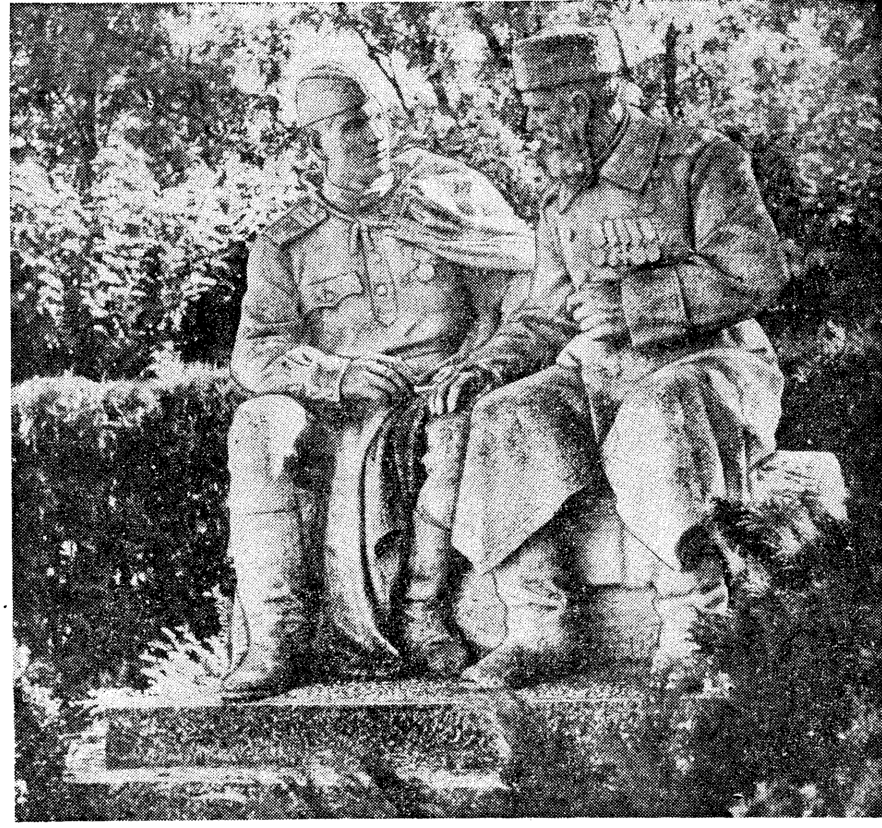
Літаратура і Мастацтва

Год выдання 38-ы
№ 71 (2431)
9 верасня 1969 г.
АЎТОРАК
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

25 ГАДОЎ НАЗАД НАД ВЫЗВАЛЕНАЙ АД ФАШЫЗМУ БАЛГАРЫЯЙ ЗАЛУНАЎ СЦЯГ СВАБОДЫ.

БРАТНЯЕ ПРЫВІТАННЕ БАЛГАРСКАМУ НАРОДУ Ў ДЗЕНЬ ВЯЛІКАГА СВЯТА!

Адзін з помнікаў непарушнага братэрства, якіх нямала на балгарскай зямлі (сяло Горны Дыбнік паблізу Плеўны).

ЛЕНІН. ЛЕНІНЦЫ. ЛЕНІНІЗМ

КРАІНА рыхтуецца дастойна сустрэць 100-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Мастакі натхнёна працуюць над новымі творамі для выставак, прысвечаных слаўнаму юбілею. Іх мэта — увасобіць усё істотнае, усё значнае, звязанае з жыццём Леніна, з ленінскімі думкамі, справамі, марамі, са здзяйсненнямі ленінскіх запаветаў.

Гаварыць пра Леніна — значыць гаварыць пра цэлую эпоху ў жыцці краіны і яе народаў, пра эпоху ў жыцці чалавецтва.

У беларускім выяўленчым мастацтве ўжо склаліся традыцыі асваення ленінскай тэматыкі. Яны развіваюцца, набываюць сілу, узбагачаюцца на аснове новага гістарычнага вопыту народа.

Лепшыя творы беларускай Лeнініяны сведчаць пра разнастайнасць мастацкага вырашэння вобраза правадыра, вобразаў яго паплечнікаў і аднадумцаў. Многія з гэтых твораў сталі класікай беларускага савецкага выяўленчага мастацтва.

У 1927 годзе на Усебеларускай мастацкай выстаўцы быў паказаны партрэт Уладзіміра Ільіча Леніна, напісаны В. Волкавым. Ён стаў падзеяй у нашым выяўленчым мастацтве. Напісаны ў традыцыйнай, класічнай кампазіцыі, паўфігурны партрэт уражваў рэалістычным жывапісам, паглыбленнем ва ўнутраны свет Ільіча, імкненнем перадаць складанасць характару правадыра, мысліцеля, чалавека.

Ленін — у задуменні. Ён глядзіць на вас. Мабыць, уважліва слухае, думаючы яшчэ і пра нешта сваё, звязанае са сказаным вамі. Вашы словы быццам трапляюць у арбіту магутнай ленінскай думкі... Момант судакранання вышай думкі з ленінскай — якраз і ёсць самае прывабнае ў партрэце. Я не кажу, зразумела, пра партрэтнае падабенства, пра каларыстычныя вартасці твора.

В. Волкаў і пазней звяртаўся да ленінскай тэмы. Але партрэт 1927 года, мне здаецца, самы лепшы ў майстра.

Беларускія мастакі шмат увагі аддаюць і вобразам аднадумцаў, саратнікаў Леніна.

Сціплы малюнак Я. Зайцава, створаны ў 1940 годзе, — «Валерыян Уладзіміравіч Куйбышаў у ссылцы».

...Людзі слухаюць, як Куйбышаў гаворыць з жандарамі. Зімовы дзень. Сцены астрога ў марозным тумане. За сценамі — лясы і лясы. Нават тут, у астрозе, жандар трымаецца за шаблю, ведучы ссыльнага рэвалюцыянера, якога, відаць, пераводзяць у іншы астрог. Куйбышаў трымаецца з годнасцю, з пачуццём перакананасці ў сіле ленінскіх ідэй.

Перад Айчыннай вайной Я. Зайцаў стварыў карціну пра героя грамадзянскай вайны Васіля Іванавіча Чапаева. Эцюд да яе — партрэт Чапаева — мае, па сутнасці, самастойнае мастацкае значэнне. Воля, рашучасць у барацьбе за справу рэвалюцыі — вядучы матыў партрэта легендарнага палкаводца.

Нельга не прыгадаць тут і тагачасную спробу Я. Зайцава эпічна раскрыць тэму неўміручасці ленінізма, вернасці народа справе Леніна. Ажыццяўленню задумы перашкодзіла вайна — загінулі дэталёва распрацаваныя эскізы палатна аб жалобных днях 1924 года, калі краіна развітвалася з Леніным. Гэтыя эскізы загінулі, як і карціна пра Чапаева (да яе пісаўся памянёны эскіз-партрэт Чапаева) і пра вызваленне Мінска ад белапалякаў.

Цёплы, лірычны партрэт Сярго Арджанікідзе, створаны ў 1939 годзе З. Азгурам. Гармапічнае спалучэнне лірычнага і эпічнага ў партрэце дало магчымасць скульптару паказаць Сярго як дзяржаўнага дзеяча, як душэўнага чалавека: Арджанікідзе заклапочаны вельмі сур'ёзным, і ў той жа час на вуснах лунае ўжо ўсмешка, якая вось-вось асвеяціць твар засяроджанага на сваіх думках Сярго...

У інакшым плане вырашае вобраз Сярго скульптар А. Жораў. Калі ў З. Азгура — партрэт, дык у А. Жорава — кампазіцыя. Калі ў З. Азгура на першым плане Сярго — дзяржаўны дзеяч, дык у А. Жорава — ён палкаводзец: Арджанікідзе ў разведцы пад Барысавам... Тады беларускія майстры рабілі першыя крокі ў кампазіцыйнай скульптуры, і работа А. Жорава мела прынцыповае значэнне. Яна станавілася ў рад з работамі, якія ствараліся А. Бембелем, З. Азгурам, М. Керзіным і іншымі вядомымі скульптарамі.

У 1937—1940 гадах А. Бразер працаваў над вобразам Сяргея Міронавіча Кірава — вернага вучня Леніна.

Фігура Кірава — на ўвесь рост, у простай, спакойнай паставе. Рысы бальшавіка, вялікага грамадзяніна — на першым плане. І ў той жа час гэта рысы характару непаўторнага, кіраўскага.

Статуя Леніна для Мінскага камвуза работы А. Грубе... Яго ж помнікі Леніну для Барысава і Дзяржынскаму для Койданава... Азгураўскія партрэты Дзяржынскага і Мяснікова і глебаўскі партрэт Фрунзе — для Дома ўрада... Бембелеўскія праекты помнікаў Леніну для Полацка і Слуцка... Так узбагачалася яшчэ да Вялікай Айчыннай вайны беларуская Лeнініяна... Так набывалі творчы вопыт нашы майстры мастацтваў у вырашэнні тэмы тэм!..

У пасляваенныя гады нарадзіліся многія творы А. Шыбнёва, А. Глебава, А. Бембеля, З. Азгура, А. Заборава, А. Гугеля, Р. Кудрэвіч, Я. Харытоненкі і іншых мастакоў, прысвечаныя Леніну, ленінцам. Сярод іх сціплы малюнак К. Касмачова «Напярэдадні» — пра Ільіча ў Разліве.

Поспех «Напярэдадні», думаецца, павучальны. К. Касмачоў знайшоў тую графічную мову, тую кампазіцыю, а галоўнае — тое жывое пачуццё ў сабе, з якімі сціплы малюнак знайшоў дарогу да сэрцаў тысяч і тысяч гледачоў. Гэты выключна шчаслівы вопыт работы беларускага мастака над вобразам Ільіча вельмі радуе.

У творчым актыве беларускага савецкага мастацтва — хвалюючыя работы, як, напрыклад, «Ёсць такая партыя!» і «Кастрычнік» А. Шыбнёва, «У. І. Ленін з дзяўчынкай» З. Азгура, «Апасіяната» А. Гугеля і Р. Кудрэвіч (я маю на ўвазе другі варыянт гэтай работы — левую і цэнтральную часткі трыпціха), «У. І. Ленін» П. Белавусава, творы Л. Рана, прысвечаныя сям'і Ульянавых, «Вялікі пачын» І. Давідовіча... Ды хіба пералічыш усіх, хто аддаў натхненне вобразу Ільіча!..

Нельга не пранікнуцца павагай да той творчай настойлівасці, з якой графік М. Бельскі стварае сваю Ленініяну. У яго ёсць вялікая серыя лістоў, частку якіх ужо бачылі гледачы. А многія яшчэ ў рабоце. Ленін і народ — так можна вызначыць лейтматыў усёй серыі. А вось С. Герус — таксама ў станковай графіцы — спрабуе падысці да вобраза Ільіча крыху інакш. Ленін часцей паказаны ў хвіліны адпачынку, на прагулцы, у час слухання музыкі, у роздуме...

Ёсць здабыткі ў галіне ленінскай тэматыкі і ў кніжнай графіцы. Прыгадаю з работ апошняга часу два варыянты афармлення І. Давідовічам паэмы А. Вялюгіна «Вецер з Волгі». Удумліва падышоў мастак да стварэння вобраза юнага Ільіча — яго ілюстрацыі нас хвалююць.

Беларуская Ленініяна, распачатая ў першыя гады Савецкай улады, няспынна папаўняецца. Новым творчым пошукам нашых мастакоў спрыяе ўзбагачэнне скарбніцы новых матэрыялаў, новых успамінаў пра Ільіча, публікацыя малавядомых фатаграфій.

Лепшыя работы, прысвечаныя беларускімі мастакамі Леніну, ленінцам, ленінізму ў дзеянні (а я назваў толькі некаторыя з іх) сведчаць, што поспех чакае мастакоў пры рабоце над гэтай велічнай тэмай тады, калі прынцыпы мастацкай праўды, прынцыпы рэалізму захоўваюцца ў чысціні.

Уладзімір БОЙКА.

ПЕСНІ, НАРОДЖАНЫЯ ВЕРАСНЕМ

Беларускія аматары паэзіі ўжо няраз мелі магчымасць знаёміцца на роднай мове з творчасцю паэтаў Народнай Рэспублікі Балгарыі. У 1965 годзе быў выдадзены анталагічны зборнік «Ад стром Балканскіх», у якім былі прадстаўлены 63 аўтары. Летась выйшаў зборнік вершаў для дзяцей «Чарадзейны ліхтарык», у якім былі змешчаны творы 55 балгарскіх паэтаў. Многа разоў паэтычныя галасы нашых задунайскіх сяброў гучалі на старонках беларускіх перыядычных выданняў.

Прадстаўленыя сёння па маіх перакладах паэты належаць да пакалення, якія сустрэлі 9 верасня 1944 года ў дзіцячым або ў юнацкім ўзросце і фармаваліся ўжо ў новых умовах — ва ўмовах пераможнага сацыялістычнага будаўніцтва. Звяртаю ўвагу чытачоў на тое, што амаль усе яны да гэтага часу на беларускай мове не друкаваліся, і такім чынам гэта будзе першае — спадзяюся, прыемнае — знаёмства яшчэ з адной кагортай песняроў сацыялістычнай Балгарыі.

Ніл ГІЛЕВІЧ.

Дзімітр СТЭФАНАЎ

Верасень

Поўнае запашша спелых яблыкаў
я набраў для вас,
чырвонаармейцы.
Вы стаялі на грузавіку
так высока, што здалося ў небе
вашы ўсмешкі й зоркі мне свяцілі.
Вы саскоквалі дадолу з зоркамі,
вы саскоквалі ў гімнасцёрках
пыльных,
вы саскоквалі з мужчынскімі
абдымкамі.
І ў мяне запазухай аб яблыкі
надта сэрца стукалася моцна.
Яблыкі я раздаваў: бярыце!
Вашы словы рускія зліпаліся
на губах
ад сонечнага соку.
Яблыкі я раздаваў салодкія.
Яблыкі я раздаваў крамяныя.
Яблыкі духмяныя даваў я,
даставаў з запазухі хлапечай
вам, братушкі, чырвонаармейцы.
Поўнае запашша спелых яблыкаў...
Нават не заўважыў сам нарэшце,
як з чырвонымі пладамі разам
я і сэрца вам аддаў сваё.

Нікалай АНТОНАЎ

Размова з чужаземцам наконт пуцевадзіцеля

Гэта кніжка, відаць, не спадабалася
госцю—
перагарнуў з дзесятак лісцін:
— Гэй, прадавец,
я не бачу штосьці
балгарскіх святых мясцін!
Зрэшты, зямлі вашай жменька—
не дзіва,
калі іх і зусім няма!
Пан чужаземец!
Скажу вам праўдзіва:
хвалюецеся—дарма!
Пайдзіце ўдоўж рэк—
за іхнім удовіным плачам
і не пытайцеся: дзе!
Даверцеся першай, якую ўбачыце,
і вас яна прывядзе:
калі не на верх Партызанскі,
то да Гайдуцкай цясніны,
калі не на брацкія могілкі,
то на магілу байца...
Вы хочаце знаць, што такое
святыня!
Зайдзіце ў царкву,
у сяле Батак.
Некалькі соцень балгар
там пакутную смерць
прынялі,
але не здаліся ў варожыя рукі.
Скажыце, які найвялікшы сабор
на зямлі
Увабраў столькі святасці, жальбы
і скрухі!
Хто, як не нашы апантаныя
продкі,
калі мукі цярпець
не было ўжо сіл,
хоць драўляным ядром,
а ўсё-ткі
стрэлілі ў божы глухі небасхіл!
Дзе яшчэ пяць стагоддзяў каты
уздзявалі галовы герояў на кол!
У каго,
як у нашай пакутніцы-маці,
чорная хустка—
нязменны ў вяках арэол!!
Без дзяржавы сваёй заставаўся
балгарскі народ
Без прасвету не раз заставаўся
ў няволі.
Без кавалачка хлеба—на дзень
і на год...
Ды ніколі — без сцягу!
Ніколі!
І ўздымаліся чэты, атрады,
каб вяселлі спраўляць,
выбіраючы ў жонкі смерць,
каб, зрабіўшыся песняй, легендай,
баладай,
па Балгарыі ўсёй прагрымець!
І ўзвышала Балкан іх гайдуцкая
сіла,
іх апошняе слова, апошні ўздых.
Колькі брацкіх магіл! За магілай—
магіла
(За вяршыняй вяршыня—вы
па-свойму лічыце іх).
Вось Балгарыя—
іншай не ведаю ў свеце.
Мераць подзвіг яе!
А якую вы мерку ўзялі!
Можа, яна і жменя зямлі на
планеце,
але жменя
святой
зямлі!

Благой ДЗІМІТРОЎ

Тры паверхі чалавека

Святы і злачынец, чалавек тры
паверхі мае—
страўнік,
сэрца
і розум!
Жывём адначасова мы на гэтых
трох паверхах
І розніца між намі бывае толькі
тая,
што ў кожным з іх мы чуемся
па-рознаму.
Страўнік і розум не любяць
адзін аднаго.
Страўнік і сэрца адзін аднаго
ненавідзяць.
Аспрэчваюць правы свае заўсёды
сэрца з розумам
І паднаўляюць вечна свяшчэнны
свой саюз
супроць засад каварных
штодзённага быцця...
Нам воля жыць па выбару, але
мы мусім помніць:
прырода доўга думала пра
чалавечы рост,
калі злучала
розум,
сэрца
і страўнік!
Такое натуральнае паверхаў
размяшчэнне,
і толькі калі поўзаеш—усё на
адным узроўні.

Георгі СВЕЖЫН

Адказ страхавому агенту

Знаю, прыяцель, знаю, ты сам—
і шчаслівы і мудры ў меру.
Фігара тут,
Фігара там—
з кватэры ў кватэру...

«Застрахуйся, паэт!—
Мне пяеш, як салоўка.—
Глянь на сённяшні свет:
скрозь і ўсюды—страхоўка!»

Хоць рэфрэн твой гуманны
і добры,
ды капрызная доля мая.
Я на іншых, відаць, не падобны,
дзіўны вырадак, мусібыць, я.
Кожны дзень ува мне памірае
штось,
што было дарагім, неацэнным.
Ужо сэрца—усё, як ёсць—
стала могільнікам суцэльным.

Сёння даўняга сябра свайго
нечакана я страціў.
Не, не куля скасіла яго—
проста, ён чалавечнасці здрадзіў.
Ён на нас, падначаленых, пугу
падняў.
Для мяне—ён ужо не
ўваскрэсне.
Нас калісьці акоп паяднаў,
а цяпер—раз'яднала крэсла.

Катастрофы ў любві,
катастрофы ў даверы—
я хварэю на ласку і гнеў.
На якую ж страхоўку
дасі мне паперы!
Чым паможаш ты мне!
Не дзівіся, што стрэўся з такім,
І не тыч для душы маёй лекі.
Боль мой, гнеў мой
са мною пакінь—
мне з пакутамі лепей.
Чалавечую годнасць я сам
бараніць буду ў век наш суровы.
Фігара тут,
Фігара там...
З богам, прыяцель! Будзь
здаровы!

Георгі СТРУМСКІ

Тая, што кахаў я і кахаю...

Тая, што кахаў я і кахаю,
спіць салодка на руцэ маёй.
Як жыццё сваё ні прыгадаю—
разам з ёй заўсёды, разам з ёй.

Помню, светлаю парой шчаслівай
ля акна майго мільгнула нейк—
маладой была і сарамлівай...
Не,
я знаў яе яшчэ раней!

З тою, што кахаў я і кахаю,
мы кармушкі ладзілі для птах,
матылькоў лавілі каля гаю,
і буквар чыталі па складах.
Цікавалі, як увечар знічка
ападзе, бы залаты ранет.
Мне была яна тады—сястрычка.
Не,
я знаў яе яшчэ раней!

Тая, што кахаў я і кахаю,
на руках мяне ўкладала спаць,
да шчакі туліла, калыхала.
Я ж не ведаў, як яе назваць.
Я не ведаў, што праз ліхалецці,
блаславёная ў вяках адна,
калі я не жыў яшчэ на свеце,
да мяне спяшалася яна.
Маці,
і сястрою,
і каханай
мне была. Я вечна ўдзячны ёй.
Наспяваўшы сыну калыханак,
спіць салодка на руцэ маёй—

тая, што кахаў я і кахаю...

Іардан ЯНКАЎ

Кавалі развітваюцца з кавалём

Зусім раптоўна... Толькі нейкі
дзень
ці, можа, паўтара, як злёг у
ложак,
І не падняўся болей... Гэты дзень
стаў нечакана для яго апошнім.
Паслалі перад ганкам палавік,
і падышлі яго сябры ад горнаў—
спярша адзін, услед за ім другі,
і нейкая жанчына ў хустцы
чорнай.
Упёршыся галовамі у столь,
яны стаялі,
як калоны, ў хаце.
Жанчына ўсхліпнула. І як праз
стогн
стары каваль сказаў:—Ну, што ж
ты, браце...

— Ну, што ж ты, — паўтарыў
другі.—Калі ж
даробім мы і той тапор і нож той!
Глыбокім сном заснуў ты, моцна
спіш.
Але не спіць кавадла, брат...
Ну, што ж ты...

Петр АЛІПІЕЎ

На адпачынку ў Сітнякаве

Аляксандру ГЕРАВУ.

Сваёй самоты вольны гаспадар,
тут, на аленніх і мядзведжых
шкурах,
дзе песціўся калісь балгарскі цар,
прылёг ты, стомлены
ў штодзённых бурах.

Пад балдахінам шоўкавым цара
ці не здаешся сам сабе ты
смешным!
Праз вокны морак льецца са двара
з п'янлівым водарам чарэшань.

Раней, чым пераможцам стаць
навек,
паэтам гневу прагрымеў ты рана,
і вось—ляжыш сабе як чалавек
на ложку некалішняга тырана.

Наўкол — спавіты цішаю прастор,
смуга вячэрняя ўстае над Рылай.
Спакойна высіцца зялёны бор
і дыхае зямной, жыццёвай сілай.

Ад стомы зліплых не разняць
павек.
Што сніш ты тут—у царственным
спакоі!
Як недзе спіць другі бядняк-паэт
у іншым імператарскім пакоі!

Эўцім ЭЎЦІМАЎ

Балгарыя

Чужыя цені напаўзалі, стылі
над самым сэрцам—нават ноччу
ў сне,
каб у душы маёй счарніць
святыні,
каб раздзяліць з Балгарыяй мяне.
Каб адным вокам бачыў іх
заўсёды,
каб хлеб адной рукою падаваў
для іхняй сытасці і насалоды,
а сам—слабеў бы ўсё і знемагаў.
Каб іх фальшывым голасам запеў я,
а гром свайго згубіў да нематы,
каб, запытаны, сам не ведаў
пэўна:
балгарын ты ці не балгарын ты!

Я б тое вока асляпіў без жалю,
калі б яно хоць праменьчык
адзін —
маленькі праменьчык—для іх
адкрала
ад нашых гор высозных і далін.
Я б сам адсек сваю руку
па локаць,
калі б яна вітаць іх пачала
ці хоць адну пясчынку—
добра ж плоцяць!—
адну пясчынку нашу прадала!

Радзіма мілая, яны хацелі,
каб разлюбіў і ўзненавідзеў я
твае прасторы, будні і нядзелі,
а ты была мая,
уся—мая!

А я глядзеў, як ззяла срэбрам
Струма,
як выкрасаў стары Балкан агонь,
і напаўнялася адвагай дума,
і сілай налівалася далонь.
І цені—перасталі варушыцца, —
як здані зніклі ў бездані глухой,
калі да долу я прыпаў на Шыпцы
і Шыпка вырасла ў душы маёй.

Клімент ЦАЧАЎ

Нашы песні

Так, няма і не будзе вяртання
назад.
Але песні, што пелі мы, з намі
навек засталіся...
Самураеў ад сопкі адмёў
пагранічны атрад,
Тры танкісты радзіму сваю
бараніць пакляліся.

Пад курганам, у стэпе шырокім,
матрос Жалязняк
Не падняўся з зялёнага долу,
падкошаны куляй...
Над ліхім эскадронам—чырвоны
прастрэлены сцяг.
Дома сына дарэмна чакае
старая матуля.

За ракой, у далечы, агні дагарэлі
даўно,
Выплыў месяц з-за хмар,
зашамцела ад ветру ракіта.
Там баец малады, у каня
варанога ля ног,
Развітаўся з жыццём —
камсамольскае сэрца разбіта.

Песні, песні!.. І сёння яны
ў маім сэрцы гучаць.
Незабыўныя песні, што столькі
гадоў не змаўкалі.
Не замерлі на лютым марозе,
што клаў амярцвення пячаць.
Не заглохлі, не згінулі
ў роспачным горкім бакале.

І калі я ў дарозе, падбіты,
прысяду на міг
І схілю галаву—ад трывог,
ад турботаў, ад зморы —
Зноў пачую вясёлых байцоў,
аднагодкаў маіх,
Зноў убачу, як ззяюць далёка
чырвоныя зоры.

Сёння іншыя песні пяюць. Іншы
рытм і лад.
Я спынюся паслухаць—знаёмае
штосьці ў сінкопах.
Толькі ўражанне—быццам
на свеце няма барыкад,
Ні пажараў крывавых няма,
ні байцоў у акопах.

Не, не ўпаў Жалязняк, і чырвоны
не ўпушчаны сцяг,
Тры танкісты ў страю, і тачанка
без промаху косіць...
І авеяны славай, змагаецца горды
«Вараг»—
Ні спагады, ні літасці ў ворагаў
ён не папросіць!

БЕЛАРУСЬ АРХІТЭКТУРНАЯ

КІНАТЭАТР МЯНЯЕ АБЛІЧЧА

Брэсцкія абласныя праектныя майстэрні распрацавалі праект рэканструкцыі кінатэатра «Беларусь», які павінен стаць адным з буйнейшых у рэспубліцы.

Узяўшы за аснову габарыты старога будынка, аўтар праекта архітэктар Р. Шылай прадугледзеў такое выражэнне аб'ёмаў, якое дасць магчымасць павялічыць колькасць месц у кінатэатры больш чым на 100. Рэканструяваная «Беларусь» будзе мець дзве глядзельныя залы — на 900 і на 400 месц і залу для кінапраглядаў на 50 месц.

Новае «гучанне» надасць будынку шкло. Вітражы на двух паверхах зробяць яго ажурным, паветраным. Зменіць выгляд навакольная тэрыторыя. Прастарней стане на рагу вуліц Савецкай і Будзённага, тут з'явяцца маленькі басейн, кветнік. Асабліва прыгожа будзе глядзецца кінатэатр увечары, у ззянні агнёў.

Цікавасць уяўляе кінатэхналагічная частка праекта. «Беларусь» будзе першым кінатэатрам у рэспубліцы, дзе гук у глядзельнай зале не паглынаецца спецыяльнымі прыстасаваннямі і матэрыяламі, а наадварот—адбіваецца. Для ўзмацнення акустычнага эфекту на бакавыя сцены навесяць рэзанатары, разгорнутыя ў розных пласкасцях. Гэтыя рэзанатары будуць «перамешваць» гук. Такую ж ролю выконваюць пласкасці-дыфузоры на столі. Новая сістэма абяцае шмат выгод для гледачоў.

Аўтары прадугледзелі шмат навінак у аддзелцы. Так, столі ў вестыбюлі і фае будуць зроблены з новых пліт «Акмігран».

У Брэсце пакуль што няма спецыялізаванага выставачнага памяшкання. Фае кінатэатра спраектавана так, што ў ім можна будзе наладжваць вялікія выстаўкі.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За плённую літаратурную дзейнасць і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння пісьменнік Асіпенка Аляксандр Харытонавіч узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Сёння—200 гадоў з дня нараджэння І. П. Катлярэўскага

УКРАІНА— АЎТАРУ «ЭНЕІДЫ»

Па просьбе карэспандэнта АДН аб святкаванні 200-годдзя з дня нараджэння Івана Пятровіча Катлярэўскага расказвае старшыня Украінскага рэспубліканскага юбілейнага камітэта Аляксандр Еўдакімавіч Карнейчук.

9 ВЕРАСНЯ грамадскасць многіх краін па рашэнні ЮНЕСКА адзначае 200-годдзе з дня нараджэння першага класіка ўкраінскай літаратуры І. П. Катлярэўскага.

Свята захоўваюць памяць аб Катлярэўскім народы Савецкага Саюза і яго родная Украіна. Больш пяцідзесяці разоў перавыдаваліся ў нас яго творы агульным тыражом больш мільёна экземпляраў.

Яго паэма «Энеіда» дала пачатак новай украінскай літаратуры, з'явілася першым творам, напісаным жывой, гутарковай украінскай мовай. Томік з творам Івана Катлярэўскага стаяў на кніжнай паліцы бібліятэкі Уладзіміра Ільіча.

150 гадоў не сыходзіць са сцэны прафесіянальных тэатраў і клубаў вядомая ва ўсім свеце п'еса «Наталка-Палтаўка». А арыі з оперы Міколы Лысенкі на словы Катлярэўскага спяваюць людзі ва ўсім свеце.

Адзін з самых таленавітых выканаўцаў оперы Іван Казлоўскі ўспамінае: «Я сядзеў за раялем і напяваў «Сонца нізенька». Мусіць, народная музыка зачаравала і Робсана, які стаяў каля раяля. Я пачуў раптам, як ён падпявае мне. Лёгка і шырока гучаў яго цёплы і яркі голас... Поль Робсан спяваў па-ўкраінску, і я здзіўляўся той лёгкасці, той успрымальнасці, з якою ён адразу ўлавіў характэрнае ў паэзіі народа, аддаленага ад яго радзімы на тысячы кіламетраў. Як сапраўдны народны спявак ён вельмі тонка адчувае музыку, створаную народам, якая выказвае пачуцці простых людзей, дзе б яны ні былі—на Місісіпі або на Дняпры».

Сёння ў Палтаве — горадзе, дзе нарадзіўся і 55 гадоў жыў паэт,— вялікае свята. У горадзе рэстаўраваны і занава адкрыты літаратурна-мемарыяльны музей, канчаецца рэстаўрацыя сядзібы і домік, у якім жыў і памёр паэт. Гарадскі музычна-драматычны тэатр імя Гогаля нанава паставіў «Наталку-Палтаўку». Да юбілею рыхтаваны таксама п'еса Івана Рабакляча «Першая», пабудаваная на фактах з жыцця паэта. Майстры мастацтва падрыхтавалі вялікі юбілейны канцэрт. Самадзейная аматарская кінастудыя зняла фільм-спектакль па п'есе Катлярэўскага «Салдат-чарадзей».

У самым цэнтры горада на бульвары Катлярэўскага стаіць помнік паэту, пастаўлены яшчэ ў 1903 годзе на народныя сродкі,— адзін з лепшых помнікаў на Украіне. Не зарасце сцежка да магілы вялікага пісьменніка, не завянуць на ёй кветкі. Сорак шэсць вёсак, калгасаў, вуліц, плошчаў, паркаў, кінатэатраў, школ і бібліятэк рэспублікі носяць імя паэта. Параход «Катлярэўскі» перасякае па Дняпры яго мілую Украіну. І яшчэ адзін карабель — чарнаморскага басейна — у гонар юбіляра названы імем аўтара «Энеіды».

ТВОР НЕЎМІРУЧЫ, ЖЫВЫ, МАЛАДЫ

ІМЯ І. П. Катлярэўскага, неўміручая слава выдатнага ўкраінскага паэта перш за ўсё звязаны з паэмай «Энеіда». Жанр травесції, парадыйных перарабок твораў антычнага эпасу, асабліва «Энеіды» Вергілія, быў вельмі пашыраны ў заходнееўрапейскай літаратуры XVII—XVIII стагоддзяў. Але гэтыя пароды, як правіла, не надоўга перажывалі сваіх аўтараў і зніклі з літаратурнага далягляду гэтак жа хутка, як і з'яўляліся на ім. Іх недоўгае жыццё тлумачылася тым, што яны мелі пераважна салонна-забаўляльную функцыю. Напісаная ў травесційна-бурлескным жанры, «Энеіда» Івана Пятровіча Катлярэўскага — твор прынцыпова іншага тыпу. І не толькі ў параўнанні з заходнееўрапейскімі ўзорамі, але і ў параўнанні з паэмай Осіпава, хаця апошняя і аказала на яе пэўны ўплыў.

Чым жа тлумачыцца яе папулярнасць і жыццёвасць, яе нязгасная маладосць? У першую чаргу тым, што гэта была першая ўкраінская кніга, напісаная жывой народнай мовай, яна пачынала новую эпоху ў гісторыі ўкраінскай літаратуры. Паэма Катлярэўскага — гэта суцэльная плынь сакавітай народнай мовы, якая вырвалася з-пад заламаных сялянскіх стрэх на друкаваныя старонкі.

У паэме Катлярэўскага ў адно зліты дзве стыхіі, нібыта супрацьлеглыя на першы погляд — стыхія смеху і стыхія гераікі. Першая — на паверхні, яна падтрымліваецца самім жанрам травесці, традыцыямі паказу казакаў у інтэрмедыях, у вершах невядомых аўтараў XVII—XVIII стагоддзяў, так званых «вандроўных дзякаў», у жартоўных народных песнях. Другая стыхія, гераічная, ствараецца паэтам-патрыётам, які сапраўдным героем сваёй паэмы зрабіў народныя масы. Нібы на другім плане побач з імёнамі антычных герояў выступаюць імёны іншыя. Пад час падарожжа ў пекла Эней сустракае сваіх сяброў-траянцаў, якія загінулі ў паходах:

Цімоха, Міхася, Сымона,
Ахрэма, Трышку, Янука,
І Алексея, І Сазона,
Пархома, Еўсея, Паўлюка,
Алеся, Стася, Апанаса,
Свірыда, Лазара, Тараса,
Былі Даніла, Астап, Аўсей,
Усіх іх прагляныя хвалі,
Як з ім па чоўнах вандравалі,
Тут быў Вергілія Матвей.

(Тут і ўсюды пераклад А. Куляшова.)

Сярод гэтых імёнаў мы бачым і імёны землякоў Катлярэўскага. З гэтымі людзьмі сустракаўся паэт штодня ў роднай сваёй Палтаве і бачыў іх мужнасць на полі бою ў дні руска-турэцкай вайны, удзельнікам якой быў сам, і пазней, у час Айчыннай вайны 1812 года. Рэха гэтых падзей, гераічны дух народа адчуваецца ў радках трэцяй часткі паэмы, калі траянцы-казакі [illegible] спяваюць свае баявыя песні:

Пра Сагайдачнага спявалі,
Пра Сеч і пра яе ваяк,
Як пікінераў набіралі,
Як вандраваў праз ноч казак;
Пра слаўны бой Палтаўскай раці,
Як сына выпраўляла маці
З двара свайго ў цяжкі паход;
Як пад Бандэрамі стаялі...

І калі гераічны струмень паэмы, асабліва ў яе апошніх раздзелах, звязаны з народам, поўны цёплага гумару, любові і спачування, то сатырычная плынь знаходзіць сваё выяўленне ў паказе сучаснага Катлярэўскаму ўкраінскага панства, яго бяздзейнасці, распусты і жорсткасці, прадажнасці і хабарніцтва чыноўнікаў, хоць аўтар і апранае іх у адзенне алімпійскіх багоў.

Акадэмік А. І. Білецкі, адзначаючы грамадскі характар сатыры паэмы, пісаў, што гэта было такой надзвычайнай смеласцю з боку сціплага палтаўскага чыноўніка-літаратара, што тыя, супраць каго накіраваны найбольш вострыя радкі паэмы, і хто мог бы абурыцца такой дзёрзкасцю, проста не зразумелі іх выбуховай сілы, бо аўтар «схаваў сваё разуменне рэчаіснасці пад маскаю смеху» — смеху, які ідзе «ад розуму, што крытычна ўспрымае рэчаіснасць». А адсюль і мастацкая пераканаўчасць твора, яго рэалізм, яго народнасць.

На грамадзянскія погляды Катлярэўскага, у прыватнасці, на яго сацыяльныя сімпатыі мела значны ўплыў перадавая руская думка, асабліва ідэі дзекабрыстаў. Гэтыя сімпатыі знайшлі надзвычай яскравае выяўленне ў паказе раю і пекла, дзе «смалілі розных цахмістраў, і ратманаў, і бургамістраў, розных панкоў і падпанкаў, суддзяў і падсудкаў», «што не па праўдзе люд судзілі».

Той факт, што аўтар працаваў над «Энеідай» дваццаць шэсць гадоў, што пачаў сваю паэму яшчэ ў маладосці, а канчаў ужо амаль пад старасць, не мог не адбіцца на стылі твора. Травесційны стыль больш уласцівы першым яго частакам, паэма паступова перарастае свае жанравыя адзнакі, усё больш напаўняецца элементамі ўкраінскага побыту, украінскага фальклору. Цікавыя ў гэтым плане даследаванні ўкраінскага філолага дакастрычніцкага часу П. Жытэцкага. Ён гаворыць пра адзінства ў паэме «этнаграфічнага і паэтычнага рэалізму». Жыцецкі скрупулёзна падлічыў, якія асаблівасці народнага побыту былі адлюстраваны ў паэме. Вось толькі некаторыя з іх: касцюмы — дзявочыя, жаночыя, мужчынскія, ежа і напіткі (асабліва многа прыкладаў), танцы і гульні, песні і музыка, народныя звычаі (вечарніцы, варажбіцтва, пахавальныя абрады, рытуал памінак) і г. д. У той жа час, як зусім слушна адзначае Жыцецкі, этнаграфічны элемент — гэта толькі адзін бок паэмы Катлярэўскага. Іншы — у жыццёвай праўдзе, якую адлюстраваў аўтар «Энеіды». За антычнымі імёнамі хаваюцца жыццёвыя чалавечыя тыпы з іх горам і радасцю.

Напрыклад, у трагедыі Дыдоны аўтар паказвае не толькі яе вонкавыя праявы, але і «унутраны рух яе». Трагедыя гэтая паказана як трагедыя звычайнай пакінутай жанчыны, якая пачынае з праклёнаў, пераходзіць да безуцешнага плачу і канчае самагубствам. Аўтар прымушае чытача верыць у натуральнасць перажыванняў Дыдоны:

Сястру паклікала па параду,
Каб горыча адагнаць,
Энеяву апланаць здраду
І сэрцу адпачынак даць.
«Ганулька, сонейка, крынічка,
Ратуй мяне, мая сястрычка,
Цяпер прапала я навек».

Проста не верыцца, што ўсё гэта — з травесційнай паэмы, напісанай яшчэ ў XVIII стагоддзі (першыя часткі «Энеіды» былі апублікаваны ў 1798 годзе).

Паэма Івана Пятровіча Катлярэўскага, нарадзіўшыся ў тым XVIII стагоддзі, якое дало свету непарушныя каноны класічнай паэзіі, уступіла ў канфлікт з імі і пракладала шлях у новую літаратуру.

«Энеіда» Катлярэўскага мае пэўнае значэнне і для гісторыі беларускай літаратуры. «Энеіда навыварат», якая ўяўляе сабой самастойны твор і вылучаецца нацыянальнай самабытнасцю, у значнай меры працягвае традыцыі Катлярэўскага. Гэтак жа, як «Энеіда» на Украіне, так і ананімныя беларускія паэмы «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе» сталі ля калыскі новай беларускай літаратуры. Яны напісаны жывой народнай мовай, насычаны дэмакратычнымі ідэямі. Іх роднасць з паэмай Катлярэўскага асабліва выразна заўважаецца, калі чытаеш украінскі пераклад «Тараса на Парнасе» Васіля Шчурата і беларускі пераклад «Энеіды» Аркадзя Куляшова. Асобна хочацца падкрэсліць вялікае мастацкае майстэрства народнага беларускага паэта, які надаў новае жыццё твору выдатнага ўкраінскага паэта І. П. Катлярэўскага.

Э. МАРТЫНАВА.

Помнік І. П. Катлярэўскаму ў Палтаве.

Фота А. ЛУКАШОВА.

ЖЫВЕ Ў ВЁСЦЫ МАЙСТРЫХА

Ідзём па нешырокай бязлюднай вуліцы. Мая спадарожніца, бібліятэкар Зблянскага клуба Марыя Гемза расказвае апошнія сельскія навіны.

Каля невялікага доміка з маленькімі акенцамі спадарожніца спынілася.

Вось тут і жыве Надзежда Фёдараўна Мечнік, толькі дома, здаецца, нікога. Гаспадыня, мусіць, пайшла даіць кароў. Пачакаем.

Чакаць давялося нядоўга. На вуліцы паказалася невысокая жанчына з вядром у руках. Ішла яна хутка, лёгка ступаючы моцнымі босымі нагамі.

Заўважыўшы ў двары гасцей, жанчына падышла бліжэй і спынілася ля веснічак.

— Сватацца да вас прыйшлі, Надзежда Фёдараўна, — пажартавала Марыя. — Ды вось хата замкнута.

— Калі так, міласці просім, — усміхнулася яна.—Ды што ж вы стаіце? Маглі б і без мяне зайсці. Ты ж, Марыя, не госць. Ведаеш, дзе ключ. Ну, заходзьце, заходзьце, — запрасіла яна, бачачы, што «сваты» ўсё яшчэ не адважваюцца.— Не гаварыць жа нам на вуліцы.

Гаспадыня адчыніла дзверы і правяла нас у невялікі, чыста прыбраны пакой з двума вокнамі. На сценах у драўляных рамках — вышытыя балгарскім крыжам карціны, фіранкі, абрусы, пакрывалы, накідкі на падушках вышыты і абвязаны карункамі.

Большую частку пакоя займалі кросны. Яны стаялі на самым відным месцы. Унізе, пад імі віднелася пачатае пакрывала, а зверху, на аснове, ляжаў чаўнок і маток белых нітак.

— Гэта, — яна паказала на вышыўкі, — маё даўняе захапленне. Цяпер не вышываю, няма калі. А раней любіла. Зараз больш тку. Заказаў многа. Ды і іншай работы хапае. Удзень у калгасе, увечары—за станком. Калі б не дачка, дык і не ўправілася б. Пакуль я туды-сюды павярнуся, глядзіш, яна і абед прыгатуе. Так вось і жывём.

Прастата і непасрэднасць, з якой трымалася Надзежда Фёдараўна, адразу неяк прывабілі. Яна сядзіць каля акна, і твар яе, асветлены сонцам, здаецца адлітым з бронзы. Пад вачыма сетка дробных маршчын, з якіх час выткаў мудрагелісты ўзор. Рукі, загрубелыя ад сялянскай работы, нібы адпачываючы, ляжаць на каленях. Непаспешліва расказвае яна аб сваім жыцці-быцці. Голас яе гучыць мякка і задушэўна.

— Ткаць я навучылася яшчэ дзяўчынкай, — расказвае Надзежда Фёдараўна. — Сям'я ў бацькі была вялікая: шэсць душ. Зямлі не хапала, жылося вельмі цяжка. Старэйшыя браты ў той час самі ўжо на кавалак хлеба сабе зараблялі. А я ўсё больш каля маці — па гаспадарцы. Мыла, гатавала... Хадзіла парабкаваць да пана. Іншы раз што-небудзь не так скажаш, дык упраўляючы адразу крычыць: «Бізуна пакаштаваць хочаш, быдла?» — Такіх сем'яў, як наша—уся вёска. У кожнай хаце галодныя раты. Асабліва цяжка даводзілася зімой. Выручалі сям'ю залатыя рукі маёй маці Веры Якаўлеўны Кулеш. Майстрыха яна была вядомая. Ткала і шэрсцю і шоўкам, ды так, што людзі дзіву даваліся.

Памятаю нават з Польшчы прыязджалі, каб падзівіцца на яе майстэрства. Сатчэ іншы раз маці прыгожае пакрывала і нясе прадаваць, а ў самой на вачах слёзы. Яго б на выстаўку, каб людзі прыходзілі ды любаваліся, а яна за кавалак хлеба аддавала. Вырвуць з рук і дзякуй не скажуць. Вось так і жылі. А наогул вёска наша здаўна славілася сваімі ўмельцамі. Усё самі рабілі. Купіць няма дзе, ды і грошы не вадзіліся. Калі я падрасла, стала і мяне маці ткацкай справе вучыць. Вучыся, кажа, дачушка, пакуль я жывая, калі памру, сама сабе на хлеб заробіш. Я, па праўдзе кажучы, хоць і малая была, а да работы прагная. А вось сесці за кросны неяк баялася. Думала, не атрымаецца. Потым адважылася—і нічога, атрымалася. Справа гэта не хітрая, толькі трэба разумець што да чаго. З таго часу стала ткаць і дываны, і матонкі, і паясы. Спрабавала нават сваё што-небудзь прыдумаць... Ды хіба зараз усё ўспомніш. Таго, што я наткала, хапіла б, мабыць, вуліцу нашу заслаць. Ды толькі ўсё роўна жылі бедна. Гэта толькі пры Савецкай уладзе па-іншаму стала. Даведаліся аб нашых майстрыхах па ўсёй рэспубліцы.

Бываў у нас часта ў вёсцы цудоўны чалавек, мастак Лявон Баразна. Вось ён і расказаў, што ёсць, маўляў, такія ўмельцы ў Зблянах, якія ткуць на самаробных кроснах цудоўныя рэчы. Потым да нас прыехалі з Гродна людзі і прапанавалі заключыць дагавор. З таго часу сталі мы выконваць розныя заказы з Гродна, з Мінска. Вырабы нашы пабывалі ўжо на многіх выстаўках. Зараз у нас у вёсцы цэлая арцель з дзесяці чалавек. Я ў іх за брыгадзіра.

Пра такіх майстрых, як Агрыпіна Барысаўна Насалевіч, Надзежда Канстанцiўна Барташэвіч і Ніна Вікенцьеўна Гемза ведалі і раней. Многа яны наткалі за сваё жыццё. Зараз некаторым з іх за 60 пераваліла, а ткуць па-ранейшаму. Нам прывозяць шоўк, шэрсць, розныя ніткі і плацяць за работу нядрэнна. Падумаеш іншы раз і не верыцца, што некалі было так цяжка.

Надзежда Фёдараўна ўздыхнула і задумалася.

— Раней у нас гаварылі, што баба без мужыка, як калёсы без каня. Я вось, можна сказаць, адна без мужа чацвярых дзяцей выгадавала і вывучыла. Старэйшыя ўжо ў людзі выйшлі. Сваімі сем'ямі абзавяліся. Калі паноў выгналі, нашы мужыкі і бабы ўздыхнулі. Просты чалавек у пашане стаў. Мяне на сходзе нават сельскім дэпутатам выбралі. Мне б радавацца, а я, дзівачка, спалохалася. Ну які, кажу, з мяне дэпутат, маладая яшчэ. Гэта нічога, гавораць мне, ты адукаваная, справішся. А я толькі чытаць ды пісаць умела, вось і ўся мая адукацыя. Хоць і цяжка напачатку было, але жыццё ў вёсцы пакрысе наладжвалася. Школу пабудавалі, клуб. Весялей стала. Спяваць у нас і зараз любяць. Калі спяваеш, работа неяк хутчэй ідзе. Сядзіш за кроснамі і ціхенька напяваеш. За акном мароз, а ў хаце цёпла, утульна. Перад вачыма чаўнок туды-сюды, нібы качка, нырае. І бягуць адзін за адным узоры.

— Вось загаварылася, — спахапілася раптам Надзежда Фёдараўна, — надакучыла напэўна сваімі бабскімі размовамі. Пачакайце, я зараз.

Яна выйшла з пакоя і праз некалькі хвілін вярнулася з цэлым стосам тканін.

— Гэта апошні заказ для Мінска, — сказала жанчына, разгарнуўшы верхняе пакрывала. Яно заззяла ўсімі колерамі вясёлкі, у пакоі быццам стала святлей. По чорным полі шырокага палатна рассыпаліся, як жывыя, кветкі-ўзоры. Шоўкавыя ніткі, пераплятаючыся адна з адной, стварылі дзівосную гармонію фарбаў.

Паказала гаспадыня і славутыя зблянскія паясы з майхровымі кутасамі, дарожкі, пакрывалы, абрусы і многа розных рэчаў.

— Я чула, гэтыя вырабы пойдуць у Маскву на выстаўку, — сказала Марыя.

— Можа, — усміхнулася майстрыха. — Няхай паглядзяць, як даўней ткалі.

Развіталіся мы позна. Калі выйшлі на вуліцу, сонца ўжо хілілася к вечару. З Нёмана цягнула прахалодай. Было ціха, як і раніцай. Я ішоў па пыльнай дарозе, і доўга яшчэ ў мяне перад вачыма плыў цудоўны ўзор, быццам сатканы з усіх колераў вясёлкі, і рукі, што мільгалі над кроснамі. Цудоўныя рукі.

В. МЕЛЬНІКАЎ.

Лідскі раён.

ЯГО НАТАЛКА— НАША НАТАЛКА

Л. Александроўская ў ролі Наталкі-Палтаўкі.

Пра пастаноўку «Наталкі-Палтаўкі» на розных сцэнах краіны надрукавана шмат матэрыялаў у спецыяльнай і папулярнай літаратуры. Але ж неяк атрымалася так, што нідзе не адзначаны ўплыў твора І. Катлярэўскага на беларускае тэатральнае мастацтва. А што такі спрыяльны ўплыў быў, — можна меркаваць па тым факце, што галерэя сцэнічных вобразаў буйнейшай беларускай спявачкі Л. Александроўскай пачынаецца з выканання ролі Наталкі на сцэне тэатра Галоўпалітасветы, які існаваў у Мінску пры Ваенным Камісарыяце ў 1921 годзе.

Наш карэспандэнт папрасіў народную артыстку Савецкага Саюза Л. Александроўскую расказаць чытачам «Літаратуры і мастацтва» пра месца твора І. Катлярэўскага ў яе творчым жыцці.

— Мне Наталка-Палтаўка вельмі дарагая па многіх прычынах, — сказала Л. Александроўская.— Пазнаёмілася я з ёй шаснаццацігадовай дзяўчынай... Час быў галодны. Канчалася грамадзянская вайна. Мы, маладыя аматары мастацтва: спевакі, танцоры, чытальнікі — былі сабраны ў паўпрафесійны тэатр пры ваенкамаце і—каб забяспечыць нас харчовым пайком—залічаны на вайсковыя пасады. Напрыклад, я лічылася ў музыканцкай камандзе... барабаншчыкам. У канцэртах для чырвонаармейцаў я шмат спявала розных песень, у тым ліку адну народную пра валёнкі. Яна стала папулярнай у слухачоў, і нават, калі мяне чырванаармейцы бачылі не на канцэрце, а на вуліцы, дык ласкава ўсміхаліся: «Вунь валёнкі ідуць».

Але песні, якія б яны ні былі яркія, хоць і выклікалі ўдзячнасць слухачоў, не задавальнялі мяне цалкам. Хацелася на сцэне нейкіх моцных перажыванняў. І тут нам усім артыстам-аматарам пашанцавала: прыехалі ў Мінск дырыжор Элькон, імя яго я зараз не памятаю, рэжысёр Лідзія Туманава, а жонка вядомага дзеяча ўкраінскага тэатра Сагайдачнага падаравала тэатру Галоўпалітасветы ўкраінскі рэквізіт і гардэроб тэатральнай трупы нябожчыка-мужа. Тады было прынята рашэнне паставіць п'есу І. Катлярэўскага «Наталька-Палтаўка», а мне ў спектаклі дару чыць ролю гераіні твора.

На ўсё жыццё запомніліся мне ў гэтым спектаклі Выбарны — У. Крыловіч і Возны— Г. Грыгоніс. Тады яны, вядома, не былі яшчэ буйнымі дзеячамі нашага беларускага нацыянальнага тэатра, але дзівосная праўда сцэнічных паводзін Уладзіміра Мікалаевіча Крыловіча і багаты камедыйны талент Генрыха Юр'евіча Грыгоніса захаплялі ў п'есе І. Катлярэўскага не толькі мяне, па сутнасці, пачынаючую артыстку. Уся глядзельная зала, астатнія ўдзельнікі спектакля — потым вядомыя нашы рэжысёры, кампазітары, балетмайстры В. Фальскі, Н. Сакалоўскі, М. Бандарэнка, Р. Злотнікаў — імкнуліся не прапусціць ніводнага слова, ніводнага руху ў цудоўных мізансцэнах гэтых акцёраў.

Зараз праз шэраг дзесяцігоддзяў, што прайшлі з тых дзён, улічваючы мой творчы вопыт, я, зразумела, лепей магу адказаць на пытанне аб тым, што тады скарыла мяне асабіста ў творы І. Катлярэўскага. Тут і жывыя, паўнакроўныя вобразы, і яркая, сакавітая мова ва ўсіх персанажаў, напружанае развіццё падзей, сацыяльная накіраванасць сюжэта.

Раней мне не даводзілася з усімі гэтымі якасцямі мастацкага твора сустракацца ў тых спектаклях, што ставіліся ў аматарскіх гуртках, і таму «Наталка-Палтаўка» так мяне ўразіла. І, безумоўна, адно з самых моцных уражанняў ад «Наталкі-Палтаўкі» — гэта яе чароўная музычная. Нездарма І. Катлярэўскі называў свой драматычны твор «Маларасійская опера ў двух дзеях» і так шчодра насыціў драматургію цудоўнымі ўкраінскімі народнымі мелодыямі.

Я зараз не памятаю, ці выкарыстала мы ў нашым спектаклі музыку М. Лысенкі або М. Васільева і А. Барсіцкага, і не гэта асноўнае, бо ва ўсіх гэтых кампазітараў гучаць украінскія народныя мелодыі, шчырыя песні і агністыя танцы. Для мяне бясспрэчна тое, што калі б не давялося ў «Натальцы-Палтаўцы» спяваць такія вакальныя шэдэўры, як «Віюць вітры», «Ой, я дзяўчына Наталка», «Чого вода каломутна»,—невядома ці ступіла б я на шлях опернага мастацтва. Роля Наталкі ў п'есе І. Катлярэўскага навучыла мяне адчуваць, што музыка, песня — не дробязь, не забаўка, а буйны каваляк жывога жыцця. Яны дагаворваюць за нас тое, што і слова без музыкі не можа выказаць. Мне ўяўляецца, што ў п'есе І. Катлярэўскага я ўпершыню адчула сувязь паміж музыкай і сюжэтнай дзеяй. А потым у сваёй дзейнасці опернай артысткі і рэжысёра рабіла ўсё, каб гэтую сувязь яшчэ шчыльней замацаваць.

НЯМА Ў КАЗКІ КАНЦА...

Вялізнае сонца-дзьмухавец. На яго фоне — стройная фігурка вясковага хлапчука. Першую веснавую песеньку ласкаваму пяшчотнаму сонейку хлопчык спрабуе найграць на самаробнай дудцы.

Гэта невялікая скульптурная група прыцягвала позіркі многіх наведвальнікаў Рэспубліканскай выстаўкі дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. На шыльдачцы значылася: «В. Данчук. Дудар. Шамот». Гэтаму ж аўтару належалі яшчэ два экспанаты выстаўкі: насценны пласт «Маска льва» і вазы для падлогі з жартаўлівай назвай «Модніцы».

Яшчэ тады мне вельмі захацелася пазнаёміцца са стваральнікам гэтых вырабаў, убачыць іншыя яго работы.

І вось я ў Мінскім тэатральна-мастацкім інстытуце. Майстэрня студэнтаў аддзялення мастацкай керамікі і шкла. Ветлівая і ў той жа час крышку сарамлівая Віта Данчук паказвае свае работы.

Яны вельмі разнастайныя і па тэхніцы выканання, і па сюжэтах.

Шмат якія сюжэты навеяны народнымі казкамі. Сярод іх — размалёўка на фаянсе каляровымі эмалямі «Царэўна-лебедзь», насценны пласт з шамотку «Плач Яраслаўны», настольная ваза «Казка», дэкаратыўны пласт «Канёк-гарбунёк».

Казкамі Віта захапляецца з маленства. Яна нават калекцыяніруе іх. І, можа стацца, менавіта любоў да казкі памагае ёй бачыць тое, што называецца паэзіяй штодзённага. Звычайная бульба, пчаліныя соты — здавалася б, цяжка адшукаць тут што-небудзь цікавае для мастака. А Віце Данчук яны падказалі тэмы для дэкаратыўных насценных талерак.

Віта сама гаворыць: «Складзецца ў галаве які-небудзь вобраз — можна зрабіць амаль дакладны малюнак. А вось пачынаеш увасабляць задуму ў матэрыяле, даводзіцца абагульняць, бо дэталі часам перашкаджаюць цэласнаму ўспрыманню».

...За плячыма ўжо чатыры гады вучобы. Не так ужо і багата часу засталося да абароны дыпломнай работы. Аднак і пасля дыплома не завяршыцца навучанне майстэрству. А, бадай, толькі пачынаецца. І падручнік — само жыццё.

Галіна ПШОНІК,
студэнтка факультэта журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна.

Скончана праца над новым раманам — «Сотая маладосць». Гэта — своеасаблівае завяршэнне маіх папярэдніх твораў: «Нямігі крывавыя берагі», «За годам год», «Вясеннія ліўні». Іх героі — галоўны архітэктар Васіль Юркевіч, пісьменніца Валя Верас, муляр Прыбытноў, сакратар гаркома Кавалеўскі, Лёдзя Шарупіч — з'яўляюцца таксама героямі новага твора. Чалавек і яго час, адказнасць чалавека за свой час — тэма рамана.

У цэнтры раздзела, які прапануецца ўвазе чытачоў, — Васіль Пятровіч Юркевіч, выпрабаванні, што выпалі на яго долю.

Цалкам раман друкуецца ў часопісе «Полымя».

АЎТАР.

I

...Нягледзячы на неспакой, жаданне хутчэй убачыць Васіля Пятровіча, Валя ўсё ж згадзілася прайсці паглядзець Алею герояў. Удзячныя, Лёдзя з Кірай падхапілі яе пад рукі і, тулячыся, ажыўлена размаўляючы, павялі да плошчы Перамогі.

На праспекце цвілі ліпы. Некаторыя з іх ужо адцвіталі, і тратуары залаціліся ад пылку і апалых кветак. Але паветра было напоена мядовым водарам, які панаваў над усім. Лясны, прывольны, ён п'яніў, узнімаў настрой. Ды й самі ліпы ў квецені песцілі вока, рабілі праспект дужа родным. Гарадская краса заўсёды крыху халаднаватая. Ад ліп жа як бы ішлі цёплыя павевы зялёных разлегласцей.

Алея герояў пачыналася ад вуліцы Янкі Купалы і цягнулася да плошчы Перамогі, з яе абеліскам, і—вечным агнём ля яго падножжа. Абапал праспекта між ліп, выстраеныя ў шэраг, чырванелі шчыты, падобныя на схіленыя сцягі, з залатой зоркай і строгім у натуральную велічыню фотапартрэтам на кожным. На Валю глядзелі хлопцы з юнацкімі тварамі, мужчыны, якія ўвайшлі ў сталасць,—у ваенным, у цывільным. Але большасць з іх былі юнакі, што толькі сталі перад сваім жыццём,—з яснымі, чыстымі вачыма, у якіх свяціліся чаканне і надзеі. Тут не было жывых, і гэта клала на іх аблічччы адбітак—няспраўджаных мар і загубленай маладосці. І яшчэ ўражвала, што час спыніўся для гэтых людзей. Яны назаўжды астануцца для жывых вось такімі, якімі пайшлі з жыцця, і гады ўжо не зменяць, не састараць іх.

Разглядаючы твары герояў, чытаючы іх прозвішчы, Валя пакутавала, блаславўляла іх у думках і як бы малілася на іх: яны аддалі радзіме ўсё і вось пасталі перад тымі, дзеля каго ахвяравалі сабой. Сціхлі, затужылі і Лёдзя з Кірай. Спяшаліся сюды, як на свята. Карцела нават пахваліцца—вось як шануе горад верных сыноў. Нарэшце!..—а ўбачылі аднагодкаў, што назаўсёды асталіся ў мінулым, і сумеліся.

— Дзівосны лёс... — паціху прамовіла Лёдзя і, пераняўшы недаўменны Кірын позірк, упарта пацвердзіла:—Канечне, дзівосны. Чаго ты здзіўляешся? Яны і народ—ужо адно. Іх акружыла слава...

— Слава?—зноў не дайшло да Кіры.

— А што тут такога?

— Наўрад ці яны думалі аб ёй.

— Не думай і ты, што яны—не людзі. Нават касманаўты, лётаючы навокал Зямлі, пэўна, клапоцяцца не толькі пра тое, што ім загадана і як гэта загаданае выканаць. Не бойся... Мабыць хвалюе і тое, як прызямляцца, як будуць ісці па чырвонай дарожцы гонару, як рапартаваць, а потым ехаць па Маскве, якая выйдзе іх сустракаць.

— Але мы калектывісты.

— Ну і што? Здабываючы сабе славу, яны,—кіўнула Лёдзя на партрэты,—здабывалі яе і народу. Іх слава ўзвялічвала горад, народ. А хіба гэта не калектывізм?..

Валя слухала сяброўак і думала пра Васіля Пятровіча—што пра гэта сказаў бы ён цяпер? Але раптам яна схамянулася і забылася на ўсё. Прама на яе са шчыта глядзеў Валодзя Амельянюк—сціплы, інтэлігентны, падобны на студэнта. А за ім, быццам спецыяльна, каб лепш бачыць Валю, схіліў на плячо галаву Вячаслаў Нікіфараў—Вацік—зусім падлетак, з непаслухмянымі каласамі і ўважлівым цвёрдым позіркам. «Мусіць, не знайшлі пазнейшай фотакарткі»,—падумала Валя, успамінаючы спрэчку з Каралём і прыкладаючы да грудзей далонь, каб не ўсхліпнуць.

З Вацікам ёй сустракацца не давялося, і Валя ведала яго па чутках. А вось Валодзю Амельянюка бачыла яшчэ да вайны ў калідорах інстытута журналістыкі, слухала на сходах. Нават запомніла яго вялікія карыя вочы, глухаваты голас. Улюбёны ў слова, але зусім не трыбун, ён уражваў нейкай спакойнай пераканананасцю, сваёй натуральнай прастатой, вытрымкай. У модзе былі гучныя фразы, экспрэсіўныя ўчынкі, імкненне як мага яскравей засведчыць сваю адданасць часу. Не абмінула ўсё гэта і Амельянюка. Але і ў кампаніі прыяцеляў, якія звычайна акружалі яго, ён не расставаўся з кнігай—Маякоўскім, Блокам, і гаварыў толькі, калі не мог маўчаць. Яго паважалі, з ім лічыліся, і ўсё-такі ніхто не думаў і не гадаў, што яму наканавана, хрышчоная смерцю, самаахвярная маладосць. Аднак і

СЯРОД КНІГ

Кніжныя навінкі

БАГАЦЦЕ НАРОДНАГА СЛОВА

Кожны новы слоўнік — веха ў навуковым і культурным жыцці народа. Асабліва вялікую каштоўнасць уяўляюць слоўнікі сінонімаў, якія адлюстроўваюць багацце і функцыянальныя магчымасці мовы, раскрываюць вобразнае ўспрыняцце чалавекам навакольнай рэчаіснасці. Таму выхад у свет лексікаграфічнай працы Г. Юрчанкі «Народная сінаніміка» — значная падзея ў беларускім мовазнаўстве.

Асноўная вартасць кнігі Юрчанкі перш за ўсё ў тым, што яна грунтуецца на новым, па сутнасці, зусім не кранутым даследчыкамі лексічным матэрыяле — жывых слоўных россыпах дыялекту Мсціслаўшчыны. Усяго ў слоўніку змешчана больш 4000 слоў, уласцівых народнай мове гэтага ўсходняга кутка Беларусі на мяжы са Смаленшчынай. Трэба, дарэчы, адзначыць, што яны ў пераважнай большасці не паўтараюць лексіку, сабраную аўтарам у яго ранейшым «Дыялектным слоўніку» (Мінск, 1966).

Аўтар не ставіць перад сабой спецыяльных тэарэтычных праблем. Ён абмяжоўваецца больш сціплай задачай — «паказаць багацце народнай гаворкі, яе вобразна-выяўленчыя магчымасці, спецыфіку ўжывання тых ці іншых слоў і пэўных іх груп, спосабы выражэння аднаго і таго ж значэння пры наяўнасці розных яго адценняў». Маючы на ўвазе, што яго слоўнік павінен мець перш за ўсё практычнае значэнне пры вывучэнні лексікі народных гаворак, ён імкнецца паказаць рэальна існуючую ў гаворках сінанімічную сувязь, прасачыць узаемасувязь народна-дыялектнай і літаратурнай лексікі. Тым не менш ва ўступнай частцы працы знайшоў сваё месца і разгляд некаторых тэарэтычных пытанняў у той меры, наколькі іх вырашэнне адпавядала пастаўленай задачы.

Асноўную частку працы займае непасрэдна слоўнік. Безумоўнай удачай аўтара трэба прызнаць вырашэнне адной з найбольш цяжкіх лексікаграфічных праблем — як размяшчаць сінанімічны матэрыял у слоўніку. Усе 4000 дыялектных лексем пераважна бытавога характару аб'яднаны ў 440 сінанімічных радоў, назвы якіх забяспечаны парадкавымі нумарамі і размешчаны ў алфавітным парадку, што дазваляе іх лёгка адшукваць. Для адшукання ж астатніх членаў сінанімічных радоў служыць прыведзены ў канцы кнігі алфавітны індэкс, дзе насупраць кожнага слова робіцца спасылка на нумар рада.

Добрае ўражанне пакідае і структура слоўнікавых артыкулаў, якая вызначаецца стройнасцю, лагічнасцю, паслядоўнасцю. Аўтар размяшчае лексемы ў сінанімічных радах па прызнаку пэўнай градацыі — па меры нарастання ці спаду дзеяння, прыкметы, меры якасці. Вельмі ўдала падабраны ілюстрацыйны дыялектны матэрыял, што падаецца ў спрошчанай транскрыпцыі.

Аўтар беражліва адносіцца да лексічнага багацця сваёй роднай мясцовасці. Дзякуючы карпатлівай працы, ён здолеў выявіць у народнай мове многа жывога, трапнага, каларытнага, што можа пашырыць выяўленча-стылістычныя магчымасці беларускай літаратурнай мовы. Напрыклад, прыводзячы сінанімічны рад да слова «абгаварыць», ён адзначае аж 13 лексічных адзінак, кожнай з якіх уласціва сваё, толькі ёй належачае адценне. Дастаткова прывесці хаця б такія члены гэтага рада, як **абсудзіць — абтрапаць — абмалаціць — абжвянькаць — аблахаць — абзваніць — костачкі перамыць**, каб пераканацца ў сказаным. Слоўнік паказвае, што некаторыя з'явы рэчаіснасці характарызуюцца ў народных гаворках з яшчэ большай дакладнасцю і ўсебаковасцю. Так, сінанімічны рад да даміданты «абідзіцца» ўключае 23 сінонімы, «абкрасць» — 15, «адзежа» — 38, «вазіцца» — 27, «есць» (есці) — 36, «кажацца» — (напэўна, магчыма) — 25, «пабежч» (пабегчы) — 40, «Плакаць» — 35, «растраціць» — 30, «сказаць» — 32 і г. д. Такое сінанімічнае багацце надае народнай мове незвычайную яркасць, эмацыянальнасць і вобразнасць.

Значнае месца займаюць у працы фразеалагізмы. Як вядома, яны выступаюць у гаворках вельмі часта і ўяўляюць сабой згусткі, кандэнсацыю народнай мудрасці. Дзякуючы сваёй трапнасці і экспрэсіўнасці, яны надаюць жывой мове народа вялікую выяўленчую сілу, робяць яе вобразнай і каларытнай. Уключэнне гэтага багатага матэрыялу ў сінанімічны слоўнік з'яўляецца апраўданым, бо, як правільна робіць вывад аўтар, па сваіх асноўных прыкметах фразеалагізмы эквівалентныя слову, «маюць усе адзнакі яго лексічнага значэння».

Фразеалагізмы падаюцца ўкладальнікам як у застылых формах (**з грахом папалам, хоць трава не расці, як снег на галаву**), так і ў рухомых, у залежнасці ад адпаведнасці іх апорным словам (**збіць з панталыку, зрэзаць на горкае яблыка, пароць гарачку**). Іх агульны лік даходзіць у слоўніку да 400. Сярод найбольш ёмістых і сакавітых, як нам здаецца, вылучаюцца фразеалагізмы «абмыць шолудзі», «абчысціць поршы», «адтапырыць грыбы», «аршын з шапкай», «варона загумённая», «грыбы закапыліць», «зрэзаць рогі», «прыстаць з кароткімі гужамі», «узяць бараду ў зубы», «у шкуры не месціцца», «як клёцка ў масле» і інш.

Неабходна адзначыць і некаторыя недахопы кнігі. Так, у прадмове гаворыцца, што ў кнізе шырока паказаны сінанімічныя магчымасці розных часцін мовы. Але на самой справе ў гэтых адносінах найбольш пашанцавала сінонімам дзеяслова: сінанімічных радоў з дамінантай-дзеясловам у слоўніку налічваецца 292, што складае амаль 75% іх агульнай колькасці. Астатнія ж часціны мовы прадстаўлены толькі выбарачна. Відавочна, гэта ў значнай меры вынік той акалічнасці, што аўтар пазбягаў уключэння ў слоўнік лексем, якія трапілі ў яго дыялектны слоўнік (іх там больш за 2000). Аднак, думаецца, некаторую прапарцыянальнасць, хаця б паміж назоўнікам, прыметнікам і дзеясловам, патрэбна было захаваць.

Вельмі каштоўным з'яўляецца ў працы тлумачальны слоўнік, які раскрывае значэнне 128 дыялектных слоў Мсціслаўшчыны, што трапляюцца ў ілюстрацыйных прыкладах асноўнай часткі. Аўтар тлумачыць такія незразумелыя для шырокага чытача лексемы, як «абначыцца», «апетаваць», «бардадын», «біндавокій», «віразубый», «закандрычыць», «карузлік», «кукшын», «пазалкі», «прычэлле», «скалоцвіны», «хлюндра» і г. д. Але ніякіх спасылак на артыкул слоўніка тут не робіцца, у сувязі з чым знайсці гэтыя словы ў асноўным тэксце проста немагчыма.

Сустракаюцца недакладнасці і ў выдзяленні значэнняў некаторых слоў. Напрыклад, пры лексеме «абідзіцца» даецца тлумачэнне «пакрыўдзіцца з адчуваннем прыніжэння годнасці» і прыводзіцца прыклад «Абідзіўся Пынкрат, што ты саўсім забыў пра яго». Але ж гэта слова мае больш шырокае значэнне, а з другога боку, і ў дадзеный сітуацыі Пынкрат не абавязкова павінен адчуваць прыкрае пачуццё «прыніжэння годнасці». Можна спрачацца з аўтарам і адносна дакладнасці тлумачэння слоў «надуцца», «аббежч», «абрушыцца», фразеалагізма «надуцца як мыш на крупы» і інш. Аднак падобныя недакладнасці носяць прыватны характар і не псуюць агульнага добрага ўражання ад гэтай цікавай лексікаграфічнай працы.

Думаецца, што «Народная сінаніміка» знойдзе дастойнага чытача ў асобе пісьменніка і журналіста, літаратуразнаўцы і настаўніка. Яе з удзячнасцю выкарыстаюць лінгвісты як пры вызначэнні шляхоў пранікнення ў дыялекты слоў літаратурнай мовы, так і ў даследаваннях у галіне гістарычнай лексікалогіі. Бясспрэчна, гэтая каштоўная кніга паслужыць узорам для тых лексікографаў, каго зацікавіць дыялектная сінаніміка іншых гаворак Беларусі.

А. БУЛЫКА.

Г. Ф. Юрчанка. «Народная сінаніміка». Выдавецтва «Навука і тэхніка». Мінск, 1969.

Вокладкі новых кніг, якія выйшлі ў выдавецтве «Беларусь»:

«Легкі хлеб», беларуская народная казка. Мастак М. Карпенка.

Г.-Х. Андэрсен. «Дзікія лебедзі», мастакі С. Кавалёва і В. Рудакова.

Васіль Зуёнак «Жылі-былі пад вадой». Мастак І. Някрасаў.

Ф. М. Дастаеўскі «Злачынства і пакаранне». Мастак В. Тарасаў.

ВЫЙШЛІ З ДРУКУ

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Ад Буга да Одры. Апавяданні польскіх пісьменнікаў. Складальнік Пятро Стэфановіч. Рэдактар перакладу Янка Брыль. 1969 г. Тыраж 8 000 экз. 440 стар. Цана 1 руб. 18 кап.

С. Анісаў. Палымянае юнацтва. (Серыя «Па законах сумлення і гонару»). Мастак Г. Грак. 1969 г. Тыраж 4 000 экз. 72 стар. Цана 11 кап.

С. Антонаў. Старэйшы. Апавяданні пра У. І. Леніна. Пераклад С. Міхальчука. Малюнкі І. Ільінскага. 1969 г. Тыраж 18 000 экз. 64 стар. Цана 10 кап.

Васіль Быкаў. Аповесці. Бібліятэка беларускай прозы. 1969 г. Тыраж 14 000 экз. 464 стар. Цана 94 кап.

Віталі Вольскі. Пад небам Афрыкі. Пераклад з беларускага С. Яўсеевай. На рускай мове. Мастак В. Тарасаў. 1969 г. Тыраж 50 000 экз. 192 стар. Цана 36 кап.

Іван Мележ. Збор твораў у шасці тамах. Том І. Ваенны дзённік, апавяданні, аповесці. 1969 г. Тыраж 8 000 экз. 416 стар. Цана 84 кап.

Уладзімір Нядзведскі. Сыны Кастрычніка. Паэма. Мастак А. Салькоў. 1969 г. Тыраж 10 000 экз. 18 стар. Цана 6 кап.

Яўген Шабан. Нарачанка. Першая кніга паэта. Мастак В. Жыжэнка. 1969 г. Тыраж 2 000 экз. 48 стар. Цана 13 кап.

Іван Шубітыдзе. Палескія былі. Літаратурны запіс Р. Няхай. Мастак Б. Бароўка. 1969 г. Тыраж 20 000 экз. 360 стар. Цана 83 кап.

Пётр Шасцерыкоў. Камень за камнем. Сонечны прамень. Аповесці. На рускай мове. Мастак Э. Агуновіч. 1969 г. Тыраж 50 000 экз. 224 стар. Цана 56 кап.

ВЫДАВЕЦТВА «НАРОДНАЯ АСВЕТА»

Анатоль Астрэйка. Прыгоды дзеда Міхеда. Школьная бібліятэка. Мастак Э. Агуновіч. 1969 г. Тыраж 30 000 экз. 200 стар. Цана 49 кап.

В. Шарай. Апавяданні аб камянях. Вокладка мастака Б. Вальштэйна. 1969 г. Тыраж 10 000 экз. 56 стар. Цана 10 кап.

НЕ РАЗВІТВАЮЧЫСЯ З МАЛАДОСЦЮ

Алесю Асіпенку — 50 гадоў

Споўнілася 50 гадоў вядомаму беларускаму пісьменніку Алесю Асіпенку. З гэтай нагоды Саюз пісьменнікаў БССР накіраваў юбіляру віншаванне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Алесь Харытонавіч!

Горача, сардэчна вітаем і віншуем Вас, нашага таварыша па працы на літаратурнай ніве, у дзень Вашага пяцідзесяцігоддзя.

Партызан у гады Вялікай Айчыннай вайны, камсамольскі работнік, журналіст, рэдактар рэспубліканскай газеты «Чырвоная змена», а ў апошнія гады галоўны рэдактар часопіса «Маладосць» — такія важнейшыя вехі Вашага жыцця. І паколькі з ранняга юнацтва Вы звязалі жыццё і дзейнасць з камсамолам, Вы і сваю літаратурную творчасць прысвяцілі перш за ўсё моладзі, яе выхаванню і станаўленню ў жыцці.

Вашы кнігі «Лёд растае», «Подых кветак і працы», «Дарога ў даль», «Абжыты кут», «Жыта», «Вогненны азімут» знайшлі дарогу да сэрца масавага чытача.

З'яўляючыся рэдактарам часопіса, вакол якога яднаецца наша літаратурная змена, Вы шмат увагі аддаеце яе выхаванню, творчаму росту. Актыўны ўдзел Вы прымаеце і ў рабоце нашага Саюза пісьменнікаў.

Ад ўсёй душы жадаем Вам, дарагі Алесь Харытонавіч, здзяйснення ўсіх Вашых творчых задум. І няхай суправаджаюць Вас у жыцці і працы добрае здароўе, натхнёны настрой, новыя поспехі».

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і ў сваю чаргу жадае юбіляру добрага плёну ў яго жыцці і працы.

Ёсць непадалёк ад Віцебска вёска з гучнай, нават грымотнай назвай Пушкары. У гэтай вёсцы пяцьдзесят гадоў таму назад, 7 верасня 1919 года, у сялянскай сям'і нарадзіўся хлапчук. Ён часта хварэў, і мо таму рос асабліва цікаўным і ўражлівым. Але гады беглі ўсё ж хутка. Школа, няўдалая спроба паступіць у палітэхнікум, падрыхтоўчыя курсы ў ветэрынарны інстытут, рабфак, адзін курс педінстытута, настаўніцтва ў адной з вёсак Віцебшчыны, — так прайшоў час да самай вайны, якая перакрэсліла ўсе ранейшыя юнацкія планы і мары. Па стану здароўя малады настаўнік на фронт не трапляе, але сваё месца сярод абаронцаў Радзімы знаходзіць — ідзе ў партызаны. Баі, паходы, блакады, раненні падарвалі і без таго кволае здароўе юнака, памочніка партызанскага камісара па камсамолу — пад новы 1943 год яго накіравалі ў савецкі тыл: трэба было рабіць аперацыю. Доўгія месяцы давялося правесці яму ў шпіталі ва Ульянаўску. Потым была партызанская дыверсійная школа пад Масквой, зноў шпіталь, партызанскі дом адпачынку ў Пушкіне, партыйна-савецкія курсы на Сходні. Тут да яго вярнулася даўняе жаданне і прага пісаць. Замахнуўся адразу на раман — пра тое, што бачыў, чуў, перажыў там, па другі бок лініі фронту, у партызанскіх лясах Лёзненшчыны. Некаторыя напісаныя старонкі слухаў вялікі пісьменнік і вялікі чалавек Кузьма Чорны і шчыра благаславіў маладога аўтара. Але час быў такі, што раман давялося закінуць. Як толькі былі вызвалены першыя кіламетры роднай зямлі, былы памочнік партызанскага камісара вяртаецца на Беларусь — працуе камсамольскім важаком у Горацкім раёне і на Краснапольшчыне, праз некаторы час — супрацоўнікам, а пасля і рэдактарам «Чырвонай змены». Зноў узяўся за літаратурную працу — на гэты раз ужо стала. Усё часцей у друку з'яўляюцца яго апавяданні і аповесці — асабліва пачынаючы з пяцьдзесят трэцяга года, калі перайшоў на працу ў рэдакцыю часопіса «Маладосць». У 1958 годзе выходзіць у свет яго першая кніга — зборнік апавяданняў. На вокладцы кніжкі значылася: Алесь Асіпенка. «Лёд растае»...

Пра ўсё гэта, пра свой шлях у літаратуру пісьменнік Алесь Асіпенка расказаў у аўтабіяграфіі «З вышыні перажытых гадоў», змешчанай у кнізе «Пра час і пра сябе». Але недарэмна кажуць, што жыццё літаратара — у яго творах. Гэта можна сказаць і пра вядомага сёння беларускага празаіка Алеся Харытонавіча Асіпенку, якому два дні назад споўнілася пяцьдзесят гадоў. Сапраўдная яго біяграфія — у ягоных кнігах, і гэтая біяграфія намнога багацейшая і ярчэйшая, чым я паспрабаваў яе тут скупа пераказаць.

«Лёд растае», «Подых кветак і працы», «Дарога ўдаль», «Абжыты кут», «Жыта», «Вогненны азімут»... Успомніце альбо перачытайце гэтыя кнігі Алеся Асіпенкі, і вы поруч з яго героямі — а гэта пераважна маладыя, няўрымслівыя, харошыя нашы хлопцы і дзяўчаты — убачыце і самога пісьменніка, чалавека нялёгкага, але зайздросна мужнага лёсу, чалавека шчырага і неспакойнага сэрца, чалавека прынцыповага, удумлівага, працавітага. А яшчэ — вы несумненна адчуеце, што чалавек гэты — малады, што ён вялікі аптыміст і жыццялюб.

Апошняе хочацца падкрэсліць асабліва. Сапраўды, калі паспрабаваць вызначыць тое галоўнае, што ўласціва творчасці пісьменніка, дык можна, бадай, сказаць так: усе творы Алеся Асіпенкі прасякнуты пафасам маладосці, пафасам маладога юначага пачуцця. Амаль у кожным творы ён ставіць перад сабой задачу — удумліва і глыбока зазірнуць у душэўны свет нашага маладога сучасніка з яго нялёгкімі пошукамі і хваляваннямі, стратамі і адкрыццямі.

Гэтая пісьменніцкая любоў нарадзілася ў яго сэрцы, трэба думаць, яшчэ ў пору сваей камсамольска-партызанскай маладосці, з якой Алесь Асіпенка шчасліва не развітваецца і сёння, на парозе поўдня веку...

Малады вясковы ўрач Тоня Аганькова ў самы ледаход перабіраецца на другі бераг Дзвіны: рызыкуючы сваім жыццём, яна спяшаецца выратаваць другое жыццё, нават два жыцці — на тым беразе ракі раджае жанчына (апавяданне «Лёд растае»). Зося Сергіеня, маладая настаўніца, не проста вучыць дзяцей, а жыве клопатамі ўсёй вёскі, клопатамі ўсіх хлебаробаў («На возеры Чырвоным»). Маладая партызанская разведчыца Наташа не вагаючыся ідзе ў фашысцкі гарнізон, хоць і ведае, што можа адтуль не вярнуцца («Першае заданне»). Маладыя камсамольцы-райкомаўцы ідуць у завіруху здаваць кроў — самалёт у такое надвор'е не прыляціць, а параненыя байцы павінны жыць («Нам не патрэбна падзяка»)...

Гэта — некаторыя з апавяданняў, якімі дэбютаваў у літаратуры Алесь Асіпенка. У кожным герої іх пазнаеш былых сяброў і аднагодкаў пісьменніка, тых, з кім ён разам вучыўся, ваяваў, працаваў, а часам пазнаеш і яго самога — чыстага, сумленнага юнака. Апавяданні прываблівают светласцю настрояў, цеплынёй інтанацый, імкненнем сцвердзіць у чалавеку добрае, хоць, вядома, на сённяшні дзень заўважаеш у іх і адзнакі вучнёўства, і ноткі хлапечай наіўнасці, і часам павярхоўнасць у паказе чалавечых учынкаў, пачуццяў, паводзін.

Пэўныя хібы (схематызм, голую дыдактыку) сённяшні чытач знойдзе і ў аповесцях «Апошняя версія» і «Сыну майго сына». Зрэшты, гэтыя недахопы былі ўласцівы на той час, бадай, усёй нашай літаратуры. Але ўжо апошняя аповесць сведчыла, што майстэрства пісьменніка расце, талент яго мужнее, што Алесь Асіпенка знаходзіцца на падыходзе да сапраўдных праблем жыцця, на падыходзе да сапраўднай, «вялікай» прозы.

Творам, які пацвердзіў магчымасці празаіка, які прынёс Алесю Асіпенку шырокую вядомасць і папулярнасць сярод чытачоў, стала аповесць «Абжыты кут». Гэтая аповесць не толькі пра тое, як семнаццацігадовы Янка Сітоў ідзе ў жыццё, як ён спазнае яго смак і горыч, як знаходзіць сябе сярод людзей, як з наіўнага, ціхмянага дзівака ператвараецца ў свядомага барацьбіта. Пісьменнік закранае ў творы глыбокія пласты тагачаснага жыцця калгаснай вёскі, не абмінаючы яго вострых праблем і супярэчнасцей.

Наступны і вельмі важны этап у творчасці пісьменніка — аповесць «Жыта». Гэта твор пра мужнасць і самаахвярнасць савецкіх людзей, з якімі яны аднаўлялі жыццё на руінах і папялішчах, расцілі хлеб на палях, усеяных варожымі мінамі і парослых за гады вайны быльнягом і кустоўем. Аповесць напісана з той празрыстасцю, свабодай, раскаванасцю, з той глыбінёй пранікнення ў жыццё, у характары людзей, якія выяўляюць сапраўдную творчую сталасць пісьменніка. «Жыта» па праву стала адной з лепшых кніг у нашай літаратуры, якія апавядаюць пра першыя пасляваенныя гады.

Апошняя (пакуль што, вядома) кніга пісьменніка — раман «Вогненны азімут». У кароткай анатацыі-слове да чытача аўтар піша: «У гэтай кнізе мне хацелася па магчымасці шырока і праўдзіва расказаць пра тыя падзеі, што адбываліся ў першыя шэсць месяцаў фашысцкай акупацыі, бо яны — гэтыя падзеі — падрыхтавалі масавы партызанскі рух 1942 года на Беларусі». Крытыка і шматлікія чытачы аднадушна прызналі, што з гэтай задачай пісьменнік справіўся паспяхова. «Вогненны азімут» — прынцыпова важная ўдача як для самога Алеся Асіпенкі, так і для ўсёй беларускай літаратуры аб Вялікай Айчыннай вайне. Пісьменніку ўдалося сапраўды глыбока і праўдзіва раскрыць асаблівасці таго перыяду вайны, калі партызанскі рух толькі-толькі пачынаўся, паказаць яго вытокі, непазбежнасць і непераможнасць, стварыць яркія, запамінальныя характары арганізатараў партызанскага падполля і іх шматлікіх самаадданых памочнікаў.

У рамане ёсць галоўнае — праўда аб вайне і аб людзях. І гэта прынесла яму шырокую папулярнасць не толькі беларускага, але і ўсесаюзнага чытача (кніга перакладзена і выдадзена масавым тыражом на рускай мове).

«Вогненны азімут» заслужана вылучаны на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа...

Як бачым, да свайго пяцідзесяцігадовага юбілею Алесь Асіпенка прыйшоў не з малым багажом. Багаж гэты, несумненна, быў бы больш важкі, калі б не частыя хваробы, якія адрываюць пісьменніка ад рабочага стала, калі б не вялікая грамадская работа. Перш-наперш тут трэба сказаць, што Алесь Асіпенка з'яўляецца галоўным рэдактарам часопіса «Маладосць». Выхаванню літаратурнай змены пісьменнік аддае не толькі шмат часу, але і шмат сардэчнай цеплыні.

У згаданай мною аўтабіяграфіі пісьменнік з уласцівай яму сціпласцю прызнаецца: «...яшчэ не напісаў таго твора, пра які думаю ўсё жыццё: твор пра нашу эпоху рэвалюцыйных патрасенняў, надзвычайных чалавечых лёсаў, гераізму і найвялікшых трагедый». Віншуючы сёння Алеся Харытонавіча Асіпенку з пяцідзесяцігадовым юбілеем, жадаючы яму доўгіх гадоў жыцця, бадзёрасці, шчасця, мы, ягоныя чытачы, шчыра верым, што такая кніга будзе ім напісана.

Мікола ГІЛЬ.

тады ўжо не было сумненняў: яго шлях будзе прамы, слаўны, і, калі спатрэбіцца, Валодзя не пашкадуе сябе. Таму, калі аднойчы, Міхал Шарупіч, завітаўшы ў брыгаду, прынёс падпольную «Звязду» і ў гаворцы ўспомніў Амельянюка, Валя не здзівілася. Наадварот, падумала: так яно толькі і магло быць. «Звёздачка», загаловак якой быў набраны знаёмым даваенным шрыфтам, адным сваім выглядам прымушала мацней біцца сэрца. А галоўнае — чытаючы передавую, Валя беспамылкова пазнавала яго, Амельянюковы, словы. Ён жыў у іх. Пазней жа, калі Валодзя Амельянюк загінуў ад кулі гестапаўскага агента, Валя, трапіўшы ў Мінск, зноў магла назіраць, як моцна жыў у памяці таварышаў гэты светлы, мужны чалавек... «Не, ён то аб славе, вядома, не думаў...».

Развіталася Валя з дзяўчатамі каля ўваходу ў бальніцу. Дала сябе расцалаваць, з пасвяжэлым сэрцам, якое, аднак, раптам зноў адкрылася для трывог, узяла ў раздзявалцы халат, і подбегам пачала падымацца на трэці паверх, дзе было тэрапеўтычнае аддзяленне. У вестыбюлі, белым і прасторным, сутыкнулася з абураным, сярдзітым Аскоцкім. Адвёўшы позірк, кіўнула яму на хаду, але той спыніў яе.

— Зайдзіце да мяне, — кінуў ён, заклапочана і рашуча пстрыкнуўшы пальцамі.

Прадчуваючы нядобрае, губляючыся ў здагадках, Валя пайшла следам за ім па доўгіх калідорах. Аскоцкі не прапанаваў ёй ісці побач, не азірнуўся, калі збочыў у свой цесны кабінецік, а, увайшоўшы, доўга ўладкваўся за пісьмовым сталом. Яго адчужанасць і сярдзітая афіцыйнасць ужо не былі навіной. Але гэтая павольнасць, бесцырымоннасць, якімі ён, відаць, стараўся падавіць Валю, абудзілі пратэст. Валя дэманстратыўна спынілася каля дзвярэй.

Аскоцкі яе ўчынак зразумеў па-свойму.

— Вы не хвалюйцеся, але я мушу засмуціць вас, — надаў ён заклапочаны выгляд свайму ружоваму выпешчанаму твару. — У Юркевіча, апрача ўсяго, прагрэсіруе псіхічнае расстройства...

Валя чакала ўсяго, толькі не гэтага.

— Няпраўда! — баронячы Васіля Пятровіча і сябе, выгукнула яна. — Няпраўда!

— На жаль, іменна так. Сёння ён спрабаваў выкінуцца з акна. Пагражаў усім. Каб адпомсціць нам, ён гатовы зараз пайсці на самагубства. Гэта ў яго ўжо ідэя-фікс. І я не магу пакінуць яго ў бальніцы. У мяне няма ні наглядчыкаў, ні смірыцельных сарочак. Апрача таго я адказваю за спакой другіх хворых і медперсаналу.

Валя ступіла крок да стала, але ўзяла сябе ў рукі.

— Вы лжэце, доктар!.. І каб давесці гэта, я скажу, чаму вы робіце так... Вы надумалі пазбавіцца ад няўгоднага вам хворага чалавека. Вы баіцеся... І вось хочаце сплавіць яго ў псіхіятрычную бальніцу.

Аскоцкі пабарваўеў так, што чырвань стала відаць і праз рэдкія валасы.

— Ну-ну, пафантазіруйце...

— Няўжо вы не ведаеце, што гэта верная смерць для яго?

— Тады забірайце яго дамоў, няхай адказнасць кладзецца на вас саміх. Ён ужо транспартабельны...

Васіль Пятровіч ляжаў, заплюшчыўшы вочы. Але куткі яго пачарнелых вуснаў торгаліся, і было відаць, што ён не спіць.

— Як ты адчуваеш сябе? — схілілася над ім Валя.

— Здаецца, лепш, — адказаў ён, але вачэй не расплюшчыў. — Раніцай пацягнула нават падыхаць ліпавым водырам...

— Паедзем дамоў, Вася...

Ён страпянуўся, хутка паглядзеў на яе. У вачах палыхнуў агонь.

— Давай... Але... мм .. пры адной умове. Я не паеду, а пайду на мыліцах. І калі ўпаду на скрыжаванні, дык можа быць хто-ніхто задумаецца, чаму гэта сталася.

Раней, у часы маладосці, ён іншы раз таксама быў не супроць папакутаваць за праўду, у якую верыў. Цяпер жа Васілю Пятровічу зноў, толькі з яшчэ большай сілаю, бадай што нясцерпна, захацелася надзець на сябе цярновы вянок і прыняць самыя неверагодныя выпрабаванні, мукі.

II

Прачнуўся Васіль Пятровіч з адчуваннем, што сіл крыху пабольшала. Праўда, пасля сну галава была як з пахмелля. Язык, распухлы, таксама як з пахмелля, кепска слухаўся — учора зноў прымусілі прыняць дэпрэсін і снатворнае. Але затое варушылася нейкае хмяльное пачуцце, калі верыцца: табе ўсё можна, і ты ўсё зможаш.

Не спаў і Прыбыткоў. Заклаўшы, як любіў, вялікія рукі пад галаву, ён, не міргаючы, глядзеў у столь і думаў. Толькі ад трэцяга ложка далятаў залівісты храп з прысвістам: сына Наталі Іванаўны перавялі ў другую палату, а яго месца заняў пануры стары з набрынялым тварам.

Памагаючы сабе рукамі, Васіль Пятровіч сеў на ложку і спусціў худыя ногі. Намацаў тапці. Адчуўшы, як кружыцца галава і дрыжыць ад слабасці нутро, пасядзеў.

— Што вы надумалі, гэта самае?! — жахнуўся Прыбыткоў. — Лажыцеся! Зараз жа!

Але ў яго словах было больш спалоху і разгубленасці, чым падказвала акалічнасць, і гэта абразіла Васіля Пятровіча.

— Мне хочацца пахадзіць, — раздражнёна сказаў ён. — Разумееце, па-ха-дзі-ць!..

— Тады я паклічу сястру.

— Навошта?

— Ва ўсім усё-такі павінен быць парадак, таварыш Юркевіч. Ён, гэта самае, калі і накіраваны супраць чаго, дык хіба супраць беспарадачных.

— Вы, значыцца, за валявыя метады, так сказаць? — ужо нядобра вышчарыўся Васіль Пятровіч.

— Чаму? Але я, даруйце, і не за бязвольныя.

— А што калі мне трэба пахадзіць, і я хачу сам. Сам!.. На злосць усяму і волі Аскоцкага нават.. Няўжо і вы не разумееце, што значыць для чалавека са-ма-стойнасць? Няўжо і на гэта ён не мае права і павінен рабіць адно, што прадпісваюць беззаганныя людзі... А?

Сціснуўшы зубы, хістаючыся, Васіль Пятровіч устаў, ухапіўся дрыготкімі рукамі за спінку крэсла і зрабіў крок. Крэсла рыпнула, падалося. Васіль Пятровіч зрабіў яшчэ крок і зноў налёг на спінку. Аднак, калі ён такім чынам дапяў да дзвярэй, яны расчыніліся, і на парозе паявілася Наталя Іванаўна: Прыбыткоў усё-такі ўключыў сігнал.

Васіль Пятровіч чакаў, што ўрач таксама спалохаецца і закрычыць, але тая неяк пакутліва скрывілася і асцярожна абняла яго за плечы. Зірнуўшы на ложак, дзе хроп стары, глытаючы слёзы, шэптам сказала:

— Сёння загадчык аддзялення збірае кансіліум. Я вас прашу — трымайцеся, радзі бога. Не давайце падстаў. Худы, з густымі брывамі будзе псіхіятр. Вы яго пазнаеце... Прыйдзе і прафесар Валахановіч...

У Васіля Пятровіча заняло дыханне. Але ён адчуў, што Наталя Іванаўна ўзрушана, спачувае яму, і абруч, які сціснуў быў грудзі, як бы трошкі раздаўся.

«Валахановіч!..»

Гэта на хвіліну засланіла нават ганебнае, здрадлівае, што, страхуючыся, рыхтаваў яму Аскоцкі. Валахановіч будзе сядзець ля ягонай, Васіля Пятровіча, пасцелі і разглядаць яго, будзе, мабыць, задаваць каверзныя пытанні, выяўляючы, ці ў сваім ён розуме, вядома, думаць пра жончыну здраду, пра знявагу, сорам, што калі на галаву праз Васіля Пятровіча. Як ён стане трымаць сябе? Дасць волю рэўнасці і, расстаўляючы пасткі, пачне рабіць усё, каб яны тут жа захлопнуліся? Ці надзене маску халоднай прафесарскай ветлівасці і сваё слова скажа пасля — пры зачыненых дзвярах?.. І як ён наогул мог згадзіцца прыняць удзел у падобным судзілішчы? Навошта? Няўжо яму было няўцям, у якое становішча ён ставіць сябе і Васіля Пятровіча?..

Аскоцкага яшчэ зразумець можна. Пачаў з непрыязнасці і, у імкненні быць паслядоўным, асляпіў сябе. Ён, магчыма, наогул не дапускае думкі, што можна паводзіць сябе іначай і што ён некага мучыць, топча. Ён упэўнены ў сваёй праваце і сваіх захадах. Яны здаюцца яму абсалютна законнымі, нават вымушанымі, бо ён сам прывык да заведзеных ім жа парадкаў і лічыць іх непахіснымі, адзіна правільнымі.

А пры такіх акалічнасцях, як вядома, чалавек лёгка ігнаруе няўгодную яму праўду. Асабліва, калі яму шанцуе, ён паступова адвыкае ад яе, і выказаная кім-небудзь праўда пачынае здавацца чалавеку ерассю. Магчыма, ва ўсім гэтым быў і дальні прыцэл — не без задняй думкі запрашаў Аскоцкі і Валахановіча. Але галоўнае ўсё-такі заключалася ў імкненні лішні раз сцвердзіць усталяваны парадак рэчаў, у жаданні давесці: усё, што парушае яго — ад нячыстага... Але як зразумець Валахановіча, вучонага, інтэлігента да самых касцей?!.

Збянтэжанасць у Васіля Пятровіча змянілася раздражненнем, раздражненне — лютасцю. Страшэнна крыўднае таілася і ў самім факце, што нехта староннi будзе вырашаць, нармальны ты ці не, і што для гэтага дастаткова думкі тупога, самаўлюбёнага чалавека. І цяжка ўявіць, што было б з Васілём Пятровічам, калі б ён ведаў, што ў працэдурнай, ратуючы Валю, ёй робяць укол. А потым, як толькі яна адчуе сябе крыху лепш, Валя выйдзе ў вестыбюль і будзе чакаць Валахановіча, каб пагаварыць з ім, пакуль той сустрэнецца з Аскоцкім.

Пасля снедання ў дзвярах паказалася група людзей у халатах. У праёме яны трохі забавіліся, быццам рашаючы заходзіць ці не, і пераглянуліся. Потым, самавіта, крэкнуўшы, першым у палату ступіў Валахановіч. Важна, рашуча. Барада і львіная шавялюра яго ў белым халаце здаліся Васілю Пятровічу зусім саноўнымі, велічнымі. За ім зайшоў сухі высокі брунет з вузкім, як бы завостраным к носу тварам і зыркімі, глыбока пасаджанымі, вачыма гіпнатызёра. «Ён!» — пазнаў Васіль Пятровіч і зайграў жаўлакамі, унікаючы глядзець на астатніх, што тоўпіліся ззаду Валахановіча і псіхіятра.

(Заканчэнне на 4-й стар.)

9 верасня – Дзень свабоды Балгарыі

Балгарыя. Нацыянальнае свята народнай песні. Дзяўчаты Іхтынскай акругі — яго ўдзельнікі.

ВЫСОКІ ПЛЁН

Балгарыя — калыска шматвяковай старажытнай культуры. Але балгарская культура ніколі не перажывала такога бурнага росквіту, як за апошнія чвэрць веку.

З першых жа дзён у новай Народнай Балгарыі была дэмакратызавана сістэма адукацыі, пастаўлена на новую аснову работа культурных устаноў. Многа было зроблена для плённай працы дзеячоў культуры і мастацтва. Яшчэ ў 1949 годзе за выдатныя дасягненні ў галіне літаратуры і мастацтва былі ўстаноўлены Дзімітраўская прэмія, ганаровыя званні народнага артыста, народнага мастака, народнага дзеяча культуры, заслужанага мастака і інш.

У сённяшняй Балгарыі пастаянны спадарожнік кожнага грамадзяніна — кніга. Зараз у нас выпускаецца кніг на аднаго чалавека амаль у пяць разоў больш, чым у перадваенным 1939 годзе.

Паспяхова развіваецца бібліятэчная справа. Яна працягвае традыцыі нашага дэмакратычнага мінулага. У краіне 10 813 грамадскіх бібліятэк, якія налічваюць 38 мільёнаў 443 тысячы тамоў. Амаль ва ўсіх сёлах, якія налічваюць больш як 500 чалавек, ёсць бібліятэкі-чытальні. Некаторыя сёлы ўстанаўліваюць свае літаратурныя прэміі, як, напрыклад, прэмія «Златен колос» у сяле Палікраішце.

У краіне больш як 1 100 дамоў і клубаў культуры. Створана многа народных універсітэтаў, лекторыяў і г. д.

Трэба адзначыць, што Балгарыя з'яўляецца радзімай самабытнага інстытута культуры і асветы — народных чыталішт (дамоў культуры, якія маюць бібліятэку-чытальню). Заснаваныя каля 110 гадоў назад, чыталішты маюць багаты вопыт і традыцыі шматбаковай культурнай дзейнасці. Ім аказваецца значная грамадская і дзяржаўная дапамога.

Няспынна ўзбагачаецца выдатнымі самабытнымі творамі балгарская літаратура. Творы балгарскіх аўтараў перакладзены на 65 моў. Больш чым на 35 мовах чытаюць творы Георгія Караславава, Людміла Стаянава, Дзімітра Дзімава, Эміліяна Станева і інш. Толькі ў 1967 годзе перакладзена 147 балгарскіх кніг.

Вялікая цікавасць у нас да тэатральнага мастацтва. У краіне працуюць 39 дзяржаўных тэатраў. У аснове балгарскага тэатральнага мастацтва дэмакратычныя і рэалістычныя традыцыі, якія знаходзяць выкарыстанне і ў рэжысуры, і ў акцёрскім майстэрстве, і ў сцэнаграфіі.

У рэпертуар тэатраў уваходзяць сучасныя і класічныя балгарскія п'есы, а таксама лепшыя творы сусветнай — сучаснай і класічнай — драматургіі.

У апошнія гады зацвердзілася новая, вельмі паказальная з пункту гледжання грамадскай значнасці форма — нацыянальныя агляды сучаснай балгарскай драмы і тэатра. Сёлета адбудзецца Чацвёрты нацыянальны агляд балгарскай драмы і тэатра.

На працягу апошніх 25 гадоў балгарскія кампазітары стварылі многа музычных і музычна-сцэнічных твораў. Трывала зацвердзіліся на балгарскай і зарубежнай сцэне оперы «Мамчыл» і «Антыгона 43» Любаміра Піпкава, «Калаян» Панча Владзігерава, «Івайла» Марына Галемінава, «Альбена» і «Ліпеньская ноч» Парашкева Хаджыева, «Хітры Пётр» Весяліна Стаянава, «Баянскі майстар» Канстанціна Іліева, балеты «Гайдуцкая песня» Аляксандра Райчава, «Легенда аб возеры» Панча Владзігерава, «Арфей і Радопа» Цвятана Цвятанава, «Сярэбраныя чаравічкі» Парашкева Хаджыева і больш як дваццаць сучасных аперэт.

Летась Балгарская канцэртная дырэкцыя наладзіла ў краіне 9 000 канцэртаў. Сёлета арганізоўваецца Пяты агульнабалгарскі конкурс спевакоў і інструменталістаў. Таленавітыя балгарскія спевакі і інструменталісты выступаюць на самых вядомых оперных і канцэртных сцэнах, такіх, як Вялікі тэатр, Міланская Ла-Скала, Метраполітэн опера, Ковент Гардэн, Венская опера і інш. Шырока вядомыя і жаданыя на сцэнах усяго свету Нікалай Гяураў, Нікола Ніколаў, Райна Кабаіванска і інш. Вялікі поспех мела за мяжой і Сафійская народная опера, якая гастраліравала ў Савецкім Саюзе, Францыі, Румыніі, Венгрыі, ГДР, ФРГ, Ліване. Сафійскі балет выступаў у Італіі, Францыі, Іспаніі. Сафійская дзяржаўная філармонія — у СССР, Італіі, Францыі. Сімфанічны аркестр Балгарскага радыё і тэлебачання меў вялікі поспех у многіх краінах Еўропы, гэтак жа як і Сафійскі камерны аркестр і камерны хор Балгарскага радыё, харавая капэла «Светаслаў Абрацeнеў» і г. д.

Праслаўляюць Балгарыю ў далёкіх і блізкіх краінах і нашы калектывы мастацкай самадзейнасці. За апошнія гады яны заваявалі многа міжнародных прэмій і дапамаглі простым людзям розных краін азнаёміцца з балгарскім мастацтвам і культурай. Пачынаючы з 1965 года, першыя прэміі міжнародных конкурсаў у Лангалене, Англіі застаюцца ў балгарскіх калектываў.

Немалы ўклад у культурнае жыццё краіны робіць і балгарскае выяўленчае мастацтва. За 25 гадоў было адкрыта больш як 30 мастацкіх галерэй і калекцый карцін, у тым ліку і ў сёлах, такіх як Стражыца-Вялікатырнаўская, Брэгава-Відзінскае, Брэзава-Плоўдзіўскае і інш.

Балгарская кінематаграфія мае кароткую гісторыю. Але штогод яна стварае больш як 250 мастацкіх, кароткаметражных і навукова-папулярных фільмаў, якія дэманструюцца амаль у 70 краінах. Балгарскія фільмы ўдзельнічаюць і ў міжнародных фестывалях і нярэдка атрымліваюць міжнароднае прызнанне: 80 нашых фільмаў атрымалі больш 130 прэмій. Некаторыя з іх — «Зоркі», «Сонца і цень», «Капітан», «Як маладыя мы былі» — заваявалі некалькі міжнародных прэмій.

Для новай балгарскай культуры характэрна яе масавасць, яе праяўленне ў самыя далёкія краіны. Гэтаму садзейнічаюць культурныя святы, якія рэгулярна праводзяцца ў нашых вялікіх і малых гарадах, вёсках. Тысячы і тысячы людзей прыцягваюць, напрыклад, Сакавіцкія музычныя дні ў Русе, Бэзавыя музычныя ўрачыстасці ў Лавечы, фестываль хораў камернага спявання «Залатая Дзіяна» ў Ямбале, тэатральныя ўрачыстасці ў Відзіне і інш.

Зусім невыпадкова ў Балгарыі сістэматычна праводзяцца і буйныя міжнародныя конкурсы, скажам, Міжнародны конкурс маладых оперных спевакоў у Сафіі, Міжнародны фестываль камернай музыкі ў Плоўдзіве, Міжнародны балетны конкурс у Варне, фальклорны — у Бургасе і інш. Усё гэта сведчыць аб высокім міжнародным аўтарытэце нашай культуры.

Прыцягальная сіла сацыялістычнай балгарскай культуры ў тым, што яна праўдзівая, чалавечная, глыбока аптымістычная па прыродзе. Яна абуджае і развівае ў людзях лепшыя пачуцці.

Кастадзін ПАПОЎ.

ЧАРОЎНЫЯ АГНІ МАНЕЖА

Цырк заўсёды быў адным з самых яркіх, жыццярадасных і любімых народам відовішчаў. Любімы ён і цяпер.

Гучную славу славутых цыркачоў — Дуравых, Лазарэнкі, Кіо — памножылі дзесяткі маладых талентаў. На артыстычным небасхіле зазззялі зоркамі першай велічыні дараванні цяпер сусветна вядомых клоунаў Карандаша, Алега Папова і Юрыя Нікуліна і многіх іншых майстроў цырка, якія ў розны час закончылі вучылішчы.

Аляксандр Валошын, дырэктар і галоўны рэжысёр Дзяржаўнага вучылішча цыркавога і эстраднага мастацтва, расказвае ўсё гэта з яўным задавальненнем.

— Калі маркі збіраеце, дазваляю зняць з канвертаў, — жартуе ён, паказваючы на высокі стос пісьмаў. — Тут геаграфія не толькі нашай краіны. Пішуць з многіх краін. Жадаючых паступіць у вучылішча з кожным годам усё больш і больш. Хоць філіял адкрывай. Ну, а цяпер ідзіце да манежа, у класы, знаёмцеся з нашымі буднямі. Цырк трэба абавязкова глядзець, — закончыў нашу кароткую размову дырэктар.

...З паўзмроку (дадзена не ўсё святло) яркі прамень пражэктара выхоплівае статную дзявочую фігурку. Пачатковы акорд піяніста-акампаніятара зліваецца са словамі педагога: «Прашу яшчэ раз. І, калі ласка, не думайце аб памылках». І па туга нацягнутым дроце заслізгала, спачатку проста, захоўваючы баланс з дапамогай веера, а потым выканаўшы некалькі танцавальных па, Цура Міхайлава, юная эквілібрыстка, якая прыехала ў Маскву з Балгарыі.

Эквілібрыстаў змяніла група партэрных акрабатаў, потым у вачах замільгала некалькі рэчаў, кожная з якіх, апісаўшы ў паветры прызначаны ёй шлях, нязменна прыходзіла ў рукі жанглёра Уладзіміра Голубева.

Але вось на манежы музычныя эксцэнтрыкі, два Мікалаі — Сарокін і Арлоў, і памяшканне напоўнілася бравурнымі, вясёлымі мелодыямі.

Адным словам, ішоў прагон адной з праграм-экзаменаў, той самай, пасля якой учарашні студэнт-выпускнік набывае, нарэшце, дыплом артыста цырка! Але гэту запаветную мару вянчае шматгадовая ўпартая праца.

Паступіць у вучылішча, прайсці праз строгае сіта адборачных камісій (на адно месца, мінімум, прэтэндуюць 8—10 абітурыентаў) — гэта яшчэ палавіна справы. Цыркавы артыст павінен шмат працаваць. Поспех прыходзіць не адразу і ўзнагароджвае сапраўды вартых.

У лік абавязковых прадметаў асноўнага аддзялення цыркавога вучылішча, апрача агульнаадукацыйных, уваходзяць хаджэнне і танцы на дроце, жангліраванне, акрабатыка, гімнастыка, балетныя танцы. Для тых, хто мае добры музычны слых, а такіх большасць, выкладаюць ігру на розных музычных інструментах. Для ўсіх астатніх — гісторыю класічнай рускай і зарубежнай музыкі. Лекцыі, як правіла, суправаджаюцца музычным паказам. На аддзяленні клаунады, напрыклад, апрача названых дысцыплін, выкладаюць мастацтва пантамімы. Лягчэй назваць прадметы, якіх не вывучаюць будучыя артысты, чым пералічыць іх усе.

Сумненні, часам расчараванні, падпільноўваюць юных на выбраным шляху. Але перамагае той, хто, нягледзячы на непазбежныя няўдачы, самаадданa дабіваецца ажыццяўлення сваёй запаветнай мары!

І сапраўды дзівоснае гэта мастацтва — цырк!

З цырка заўсёды выходзіш усхваляваны і падбадзёраны, яшчэ і яшчэ раз пераканаўшыся ў тым, якія невычэрпныя чалавечыя магчымасці. І разумееш, чаму савецкі пісьменнік Леанід Ляонаў сказаў аднойчы пра цырк: «Цырк проста неабходны ў нашым жыцці, як зялёная галінка за акном». Дакладней, напэўна, не скажаш. А ў тым, што цырк не перастае здзіўляць, і ёсць, бадай, галоўны сакрэт яго даўгалецця і велізарнай прыцягальнай сілы!

У гэтым лішні раз пераконваешся, пабыўшы на спектаклях-канцэртах вучэбнага цырка. Бадай, гэта адзіныя экзамены, дзе традыцыйны надпіс: «Цішэй, ідуць экзамены!» непатрэбны. Бо як жа не пааплaдзіруеш зграбнай дзяўчыне, якая выконвае на трапецыі пад самым купалам каскад найскладанейшых практыкаванняў і дорыць нам, як кажуць, з незямной вышыні чароўную ўсмешку юнацтва! А непадалёк, ля галоўнага ўваходу на арэну, Любе Пецінай апладзіраваў яе педагог, заслужаны артыст РСФСР Юрый Мандыч. Ці варта здзіўляцца таму, што першыя кветкі, першыя артыстычныя лаўры былі падзелены артысткай з настаўнікам. І кожны раз, калі, аб'яўляючы чарговы нумар, вядучы называў прозвішча педагога-рэжысёра, авацыі невялікай залы (экзамены праходзяць пры публіцы) ўзмацняліся.

Гады не зменшылі ў ветэранах манежа грацыі і статнасці, і старажылы адразу пазнавалі сваіх ранейшых куміраў, якія некалі славіліся высокім майстэрствам, а цяпер прысвяцілі сябе высакароднай працы педагога. Рэжысёры-пастаноўшчыкі Мікалай Кіс, Мікалай Бауман, Андрэй Крукаў і многія іх калегі на чале з нястомным Аляксандрам Валошыным аддаюць свой талент і багаты вопыт будучым артыстам.

Два гады назад вучылішча цыркавога мастацтва, дарэчы сказаць, адзіная ў свеце навучальная ўстанова такога характару, святкавала саракагоддзе. Сёлетні яго выпуск супадае з другой, вельмі важнай у гісторыі савецкага мастацтва датай — савецкаму цырку спаўняецца 50 гадоў.

І, трэба меркаваць, сярод мноства віншаванняў, цёплых слоў, якія ідуць ад самага сэрца ў адрас нашых цудоўных майстроў манежа, адным за самых галоўных і дарагіх падарункаў з'явіцца выпуск маладых цыркавых артыстаў, тых, каму трэба захаваць і памножыць славу савецкага цырка.

Юрый АРУЦЮНЯН, (АДН).

ВЕНГЕРСКІ ЦЫРК У ВІЦЕБСКУ

На цэнтральнай плошчы Віцебска ўзняліся канструкцыі незвычайнай пабудовы — гэта перасоўны цырк. Каб яго прывесці ў Віцебск, спатрэбілася 88 чыгуначных вагонаў і платформ.

Пад высокім купалам цырка вось ужо сёмы дзень выступаюць артысты венгерскага цырка і вар'етэ. Глядзельная зала на тры тысячы месц штодзённа перапоўнена. Вясёлыя прадстаўленні венгерскіх сяброў ідуць пры поўным аншлагу.

Разнастайныя жанры цыркавой праграмы прывезлі з Будапешта венгерскія артысты. Жанглёры, эквілібрысты, вікарыйскія гульні, клаунада, вялікая група дрэсіраваных жывёл (сланы, ільвы, мядзведзі, коні, вярблюды), музычная эксцэнтрыяда, акрабаты... У гэтай вясёлай і цікавай праграме ўдзельнічае адзін з лепшых у Еўропе паветраны гімнаст Ласла, які захапляе гледачоў спрытам і майстэрствам. Гучнымі воплескамі ўзнагароджваюць гледачы выступленні дрэсіраваных сланоў пад кіраўніцтвам артыста Рыхтэра, групу Такай (вікарыйскія гульні) і іншыя нумары.

Вельмі чула суправаджае цыркавую праграму аркестр пад кіраўніцтвам Томаша Радноці.

ГАСТРОЛІ НАРОДНАГА ТЭАТРА

Народны тэатр Целяханскага Дома культуры нядаўна вярнуўся з гастроляў. Артысты-энтузіясты тыдзень выступалі ў Ровенскай вобласці. Яны паказалі ўкраінскаму гледачу свой новы спектакль па п'есе М. Алтухова і М. Гарулёва «Выбух» у пастаноўцы ветэрана тэатра Мікалая Дзягцярыка.

Гледачы Дубровіцкага і Сарненскага раёнаў, дзе выступалі целяханцы, цёпла сустрэлі спектакль народнага тэатра з Беларусі. Асаблівым поспехам карысталіся аматары самадзейнай сцэны Ніна Рамановіч, Валянціна Макарская, Віктар Пашкевіч, Рыгор Ясюта і іншыя.

Гэта — другое знаёмства ўкраінцаў з целяханскім народным тэатрам. Летась калектыў упершыню выступаў на Ровеншчыне са спектаклем — «Папараць-кветка» І. Козела. Акцёры і спектакль спадабаліся, і вось прыйшло другое запрашэнне...

Спектакль «Выбух» целяханцы паказалі ў пяці калгасах свайго раёна, а таксама ў Столінскім і Пінскім раёнах.

— Падарожжа на Украіну, — гаворыць дырэктар Целяханскага Дома культуры Анатоль Аляксандраў, — натхніла наш калектыў, узбагаціла новымі ўражаннямі. З радасцю прыступаем зараз да пастаноўкі «Несцеркі» В. Вольскага.

ЗБОР ВАРОНЕЖСКАГА КАЛЕКЦЫЯНЕРА

На паштоўках — першыя помнікі У. І. Леніну

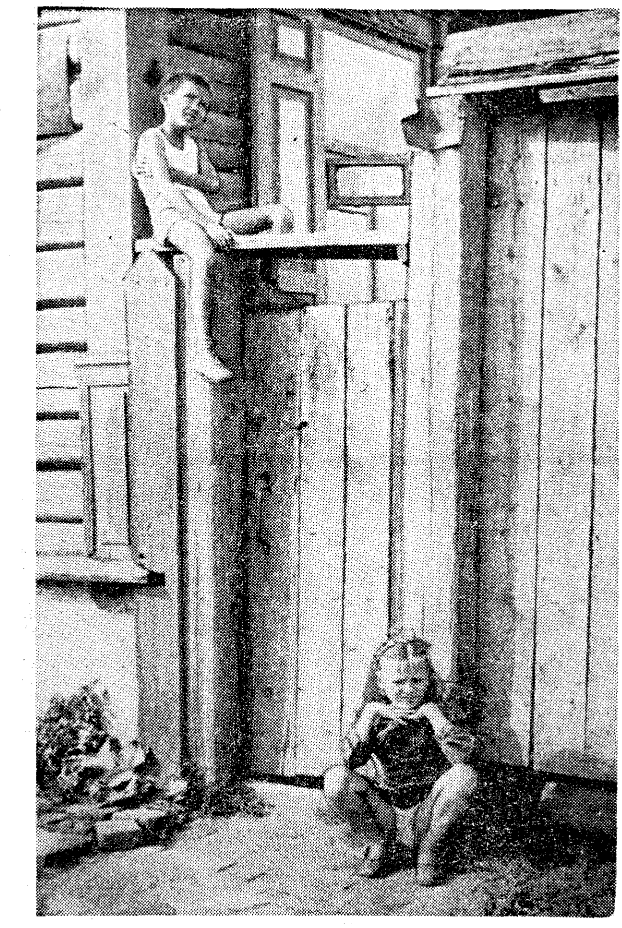
Праходзячы міма помніка Ільічу на плошчы бавўнянага камбіната ў Нагінску, кожны абавязкова зверне ўвагу на пастамент. Там выбіта: «Першы ў свеце помнік У. І. Леніну».

Скульптурны партрэт Леніна выканаў нагінскі рабочы Фёдар Кузняцоў. Помнік было вырашана адкрыць 22 студзеня 1924 года. На мітынг сабраліся тысячы людзей. На плошчы раптам стала вядома, што 21 студзеня перастала біцца сэрца вялікага правадыра. Замест урачыстага адкрыцця адбыўся жалобны мітынг. І тады на пастаменце былі выбіты словы: «Першы ў свеце помнік У. І. Леніну». Малады інжынер з Варонежа Валерый Конанаў сфатаграфаваў яго, і менавіта гэты здымак паслужыў пачаткам яго калекцыі паштовак і фатаграфій помнікаў Ільічу.

— Аднойчы мне трапіў у рукі часопіс з ГДР, — расказвае Конанаў. — На яго вокладцы я ўбачыў фатаграфію помніка Леніну. Я зрабіў рэпрадукцыю. Часопіс пісаў, што ў час акупацыі горада Пушкіна пад Ленінградам фашысты знялі з пастамента бронзавую фігуру У. І. Леніна і павезлі ў Эйслебен на пераплаўку. Нямецкія патрыёты на чыгуначнай платформе знайшлі скульптуру Леніна, знялі яе і схавалі. А калі савецкія войскі ўвайшлі ў Эйслебен, на плошчы яны ўбачылі помнік Леніну. Рабочыя Эйслебена адлілі з медзі статую Эрнста Тэльмана і падарылі яе гораду Пушкіну. І цяпер помнік Леніну стаіць у нямецкім горадзе, а помнік правадыру нямецкага класа — у Пушкіне...

У калекцыі Валерыя Конанава — больш як 300 паштовак і фатаграфій помнікаў Леніну ў Савецкім Саюзе, Венгрыі, Манголіі, Польшчы, Чэхаславакіі. Большасць фатаграфій увайшла ў унікальны альбом, выпушчаны адным варонежскім прадпрыемствам. У карашок альбома ўманціраваны «іграючы» механізм, зроблены на Маскоўскім гадзіннікавым заводзе. Механізм заводзіцца ключыкам і, калі альбом адкрыты, выконваецца мелодыя «Інтэрнацыянала».

Іван КАВАЛКІН, карэспандэнт АДН.

КАНФЛІКТ. Фотаэцюд А. КУЛЯ.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

9 верасня

Першая праграма 9-10 — тэлебачанне — школе. Геаграфія. 5-ы клас. «Арыентаванне на мясцовасці». 9-40 — чалавек і прырода. «Насустрач сонцу». Кінанарыс. 10-00 — навіны (М). 10-15 — «Маршрутамі пяцігодкі». Перадача з Куйбышава. 10-45 — канцэрт шахцёрскага маладзёжнага ансамбля «Вясёлка» (М). 16-55 — праграма перадач. 17-00 — навіны (М). 17-15 — «Аб'ектыў». Перадача для фотааматараў (М). 17-45 — «Панарама навін». 17-55 — «Месячнік бяспекі руху». «Аўтамабіль, пешаход, вуліца». 18-15 — праграма, прысвечаная 25-годдзю вызвалення Балгарыі ад фашызму (М). 19-00 — «Вялікдзень». Прэм'ера балгарскага тэлевізійнага мастацкага фільма (М). 20-30 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21-15 — каментарый дня. «Ураджай — у засекі». 21-20 — «Будаўнік». Тэлевізійны часопіс. 21-55 — «Кінакамера абвінавачвае». Публіцыстычны фільм. 22-55 — святочны канцэрт з удзелам лепшых артыстаў Народнай Рэспублікі Балгарыі. Перадача з Сафіі.

Другая праграма. 17-45 — для дзяцей. «Умелыя рукі» (М). 18-15 — экран паўторнага фільма. «Урок гісторыі». Мастацкі фільм. 19-40 — наш кінаглобус. «Зямля руж». Кінанарыс. 20-10 — «У свеце танца». Фільм-канцэрт. 21-15 — «Гутаркі пра літаратуру». Пісьменнік А. Фадзееў (М).

10 верасня

Першая праграма. 9-10 — тэлебачанне школе. Хімія. 10-ы клас. «Шкло і цэмент». 9.40 — у свеце навукі і тэхнікі. «Калі знікне нафта». Кінанарыс. 10-00 — навіны (М). 10-15 — для школьнікаў. «Сто задум двух сяброў» (М). 10-45 — С. Нікіцін. «Асабістае жыццё». Тэлевізійны спектакль (М). 11-55 — «Па трывозе». Насельніцтву пра грамадзянскую абарону (М). 12-10 — «Табе, юнацтва!» Перадача з Пензы. 12-40 — для школьнікаў. «Спартыўнае юнацтва» (М). 16-10 — праграма перадач. 16-15 — школьная фільматэка. «Навальніца». Мастацкі фільм. 17-45 — «Калі падымаюць флагі». Перадача з Ульянаўска. 18-30 — Па ленінскіх мясцінах». Перадача з Ленінграда. 19-00 — да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна. Ленінскія чытанні. «Ленінскае вучэнне аб пралетарскім інтэрнацыяналізме і сучаснасць». 20-15 — каментарый дня. «Ураджай — у засекі». 20-15 — «Панарама навін». 20-25 — канцэрт. 21-15 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21-55 — чэмпіянат свету па футболе. Паўночная Ірландыя — СССР. Перадача з Белфаста. У перапынку — навіны (М).

11 верасня

Першая праграма. 10.00 — навіны (М). 10.15 — «Па ленінскіх мясцінах». Перадача з Ленінграда. 10-45 — для школьнікаў. «Вялікі круг». Тэлевізійны спектакль (М). 12-35 — для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў. «Пафік пазнае свет». Перадача з Горкага. 16-55 — праграма перадач. 17-00 — навіны (М). 17-15 — «Маладыя галасы». Аб першых зборніках Вольгі Іпатавай, Казіміра Камейшы, Яўгена Шабана. 17-45 — школьная фільматэка «Янка Купала». Дакументальны фільм. 18-05 — «Кілі, тартам і рэкорды». Спартыўная перадача. 18-30 — «Панарама навін». 18-55 — дзіцячы экран. «Казляня, якое лічыла да дзесяці». Лялечны фільм. 19-05 — «Транспарт сельскай гаспадаркі». 19-20 — «Дарога дадому». Тэлевізійны мастацкі фільм. Першая частка. 20-30 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21-15 — каментарый дня. «Ураджай — у засекі». 21-15 — «Навука, эканоміка, практыка». Тэлевізійная сельскагаспадарчая школа. «Перадавыя метады аплаты працы». 21-55 — «Вецер вандраванняў». Тэлепадарожжа. 22-45 — на чэмпіянаце СССР па шахматах. Дзённік. 23-00 — навіны. 23-15 — для студэнтаў вну. «Вышэйшая матэматыка» II курс.

ЯК НАРАДЖАЕЦЦА РАДАСЦЬ

(Заканчэнне. Пачатак на 2-й і 3-й стар.)

— Добры дзень, — павітаўся Валахановіч і нечакана жаласліва зморшчыўся: змучаны, натапыраны выгляд Васіля Пятровіча, відаць, уразіў яго.

Васіль Пятровіч кіўнуў галавою і, дэманстратыўна выбіраючы за суддзю псіхіятра, перавёў на яго позірк. Забываючыся на папярэджанне Наталі Іванаўны наважыў дзярзіць: «Мы яшчэ пабачым, у каго больш розуму і логікі», — помсліва падумаў ён.

— Як вы адчуваеце сябе? — спытаўся псіхіятр, гасячы бляск пранізлівых вачэй.

— Дзякуючы клопатам загадчыка аддзялення, выдатна, — з выклікам, кпліва адказаў Васіль Пятровіч.

— А як спіце?

— Калі аглушаць снатворным, выдатна. Быццам у ваце.

— На што скардзіцеся?

Васілю Пятровічу захацелася пакпіць, нават прыкінуцца хітранькім вар'ятам, пахадзіць па краі абрыва.

— Скарджуся? На людзей, якія за мерку ўсяго бяруць сябе, — сказаў ён па-змоўніцку. — На прыстойных... мм... карьерыстаў-садыстаў... Ёсць такія тыпы ў падручніках па псіхалогіі?

Падобныя на чорныя пучкі бровы ў псіхіятра прыўзняліся, а валасы на галаве, наадварот, апусціліся, і наморшчаны лоб як бы павузеў.

— Ёсць, — падумаўшы, сказаў ён сур'ёзна.

Ён, безумоўна, ведаў, што хворыя сочаць за ўрачамі не менш пільна, і не зірнуў на Валахановіча, не запрасіў у сведкі. Але вочы ў яго ледзь здрыгануліся, і Васіль Пятровіч зразумеў: ён хацеў зрабіць якраз гэта. «Што са мной? Навошта я злую іх. Няўжо сапраўды ў мяне нешта пахіснулася? — спахапіўся Васіль Пятровіч. — Што за насланнё?».

Валахановіч, па ўсім, заўважыў гэтае смяцэнне. Паклаўшы руку на вострае калена Васіля Пятровіча, спакойна сказаў:

— Не трэба злаваць...

— Чаму?

— Ды так... Скажыце лепш, што новага з праектам плошчы Леніна?

— Неяк мала думалася пра яе.

— Кіньце, не веру. Et nunc et semper et in saeculorium*).

Шчака ў Васіля Пятровіча тарганулася, і ён недаверліва глянуў у маладыя разумныя вочы прафесара.

— А ўвогуле, мм, вы маеце рацыю... Думаў, вядома... Віктар Сярдзюк прапануе рашыць яе выключна, як адміністрацыйна-дзелавы цэнтр. Цяпер модна надаваць архітэктурным комплексам адзіную мэтанакіраванасць. Дый сапраўды ў гэтым ёсць сэнс. На месцы педінстытута можна будзе ўзняць сапраўдны гмах. Але...

Твар у Валахановіча пачаў яснець.

— Ну, ну!

— Але ў такім выпадку плошча ўжо адвячоркам будзе мёртвая — ні аганька ў вокнах, ні чалавека на тратуарах, — усміхнуўся Васіль Пятровіч. — А галоўнае, калі ўсе гмахі засяліць служачымі, рэспубліка не пракорміць іх.

— Ха, ха, ха! — раскаціста засмяяўся Валахановіч.

— Ха, ха!.. — паўтарыў яго Васіль Пятровіч.

Яны смяяліся згодна, ад душы, прашчупваючы адзін аднаго вачыма і адчуваючы палёгку, радасць.

Радасць у Васіля Пятровіча была асабліва поўнай, бо ён, апрача ўсяго, адчуваў, што не, нічога яшчэ не скончана, што ён сказаў і зрабіў далёка яшчэ не ўсё. І, нягледзячы ні на што, у ім, аказваецца, збіраліся сілы... З нейкай невядомай раней выразнасцю ён раптам уявіў і плошчу — прасторную, імклівую. Зразумеў: тое, што асталося на плошчы ад мінулага, не толькі не перашкаджае пакуль што ёй быць самой сабою, а ўпрыгожвае яе, робіць больш змястоўнай, мілай сэрцу. Стаўшы апафеозам дзяржаўнасці, яна будзе ўвасабленнем таго высокачалавечага, мудрага, што звязана з Ільічом, з яго словам і справай. І ніякай супярэчнасці, што на ёй будзе панаваць новы гмах, няма. Як няма гэтай супярэчнасці паміж навукай і народнай дзяржавай. І Васіль Пятровіч ужо бачыў гэты гмах — адкрыты, праўдзівы...

— Дзякуй, — нарэшце сказаў ён Валахановічу. — Вы добры чалавек. Дзякуй...

(Заканчэнне ў наступным нумары)

*) І ныне, і прысна, і ва векі вякоў (лац.).

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава 19 Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

Індэкс 63856. Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. АТ 17224.

